

JOZEF JABLONICKÝ

PROFIL / PROFILE

OBSAH BLOKU / CONTENTS

↳ **František Novosád** Na úvod... (30)

O JABLONICKOM DNES

↳ **Ján Čarnogurský** Historik tvoriaci históriu / *A Historian Making History* (31)

↳ **Ivan Kamenec** „Osamelý bežec“ v slovenskej historickej obci (35)

↳ Niekoľko poznámok **Jozefa Jablonického** k článku I. Kamenca (39)

↳ **Dušan Kováč** O Jozefovi Jablonickom (41)

↳ **František Mikloško** História ako povolanie (42)

↳ **Vilém Prečan** Zarytý hľadač pravdy (44)

↳ **Ondrej Červený** Poznámka k jednej diaspóre (46)

↳ **Juraj Marušiak** Verný vlastnému presvedčeniu (49)

↳ **Norbert Kmeť** Dozvuky normalizácie (52)

O JABLONICKOM SPRED ROKU 1989

↳ **Vilém Prečan** Historik proti násiliu / *A Slovak Historian Resists Coercion* (57)

↳ **Miroslav Kusý** O čistote historického remesla (68)

↳ **Ján Mlynárik** Z „Ruzyňských meditácií“ (74)

↳ **Z myšlienok Jozefa Jablonického o sebe a o iných** (79)

↳ **Výberová bibliografia** (85)

Odboj, odbojnosť, vzdorovitosť a tvrdohlavosť sú zrejme slová, ktoré asi najskôr prídu na um každému, kto by sa pokúsil načrtnúť portrét Jozefa Jablonického ako historika. Takým je ako historik, ako osoba je to prívetivý, komunikatívny človek, ktorý sa dokáže milo porozprávať s takými rozdielnymi ľuďmi ako František Mikloško a Pavol Kanis.

Odboj, občiansky odboj v rokoch vojnového Slovenského štátu bol hlavnou témou jeho historického skúmania. K nemu sa vzťahuje aj jeho najvýznamnejšia práca Z ilegality do povstania, ktorá vyšla roku 1969. Kniha bola prijatá veľmi pozitívne odbornou aj laickou verejnosťou a tiež tými, o ktorých sa v knihe písalo. Potom sa však radikálne mení spoločenská situácia, a s ňou aj mnohí recenzenti a čitatelia Jablonického knihy. Ukázalo sa, že obraz odboja, ktorý ponúkal Jablonický, sa nedá uviesť do súladu s normalizačným „prerозprávaním“ dejín protifašistického odboja, a tak sa kniha a jej autor dostali do nemilosti. Doba sa zmenila, Jablonický sa však nezmenil, zostáva sám sebou, a dostáva sa do sporu s dobou, s tými, ktorí dobu vytvárajú. Napriek tomu, že sa stáva „objektom záujmu“ ŠTB, neprestáva pracovať, vydáva knihy v samizdate. Keď mu zakázali prístup do archívov, nachádza si novú rovinu skúmania a kniha Glosy o historiografii SNP sa stáva obrazom cesty slovenskej historiografie posledného storočia. V súčasnosti sú predmetom jeho bádania politické procesy päťdesiatych rokov.

Vtáka vraj poznáme po perí, človeka po reči. Historik Jablonický má svoj spôsob videnia skutočnosti a ten sa odráža aj v spôsobe jeho vyjadrovania. Vari nikdy nenapísal „ozdobnú vetu“, nikdy o ničom nepísal v narážkach, okľukou, vyjadruje sa vždy vecne, hovorí o ľuďoch a dejoch priamo, bez okolkov, bez ornamentov, nehrá sa so slovami. Niet sa čo čudovať, že v prostredí, kde sa slovo vždy používalo buď ako priestor úniku pred skutočnosťou, alebo ako prostriedok manipulácie s ňou, Jablonický zostával „čiernou ovcou“, vždy sa dostával do rozporu s mienkou „väčšiny“.

A hoci vo vede by nikdy nemali rozhodovať „väčšiny“, u vedcov – ak sa na vedecké spoločenstvá pozrieme triezvejšie – je prispôsobivosť často akousi „chorobou z povolania“. Tento konformizmus, ochota prispôbiť sa, len veľmi voľne súvisí s osobnou odvahou alebo zbabelosťou, vyplýva z inštitucionálneho usporiadania vedeckého života. O prístupe do priestoru vedeckého poznania totiž vždy rozhodujú tí, ktorí už v ňom sú. Výkon vedca musí byť prijatý spoločenstvom, musí byť uznaný. Táto závislosť od mienky iných je dvojznačná: na jednej strane vyraduje „jurodivých“, ktorí sa tak radi schovávajú do vedy, a takto stráži normy racionality, na druhej strane však vychováva ku konformizmu. Vedci síce radi proklamujú, že uznanie patrí predovšetkým tým, čo dokážu plávať proti prúdu, faktom však zostáva, že veľmi často sa dostáva najväčšieho uznania tým, ktorí najrýchlejšie plávajú s prúdom. A keď sa k tomu pridajú politické tlaky, veda zrazu produkuje frázy a nepravdy.

Historik Jozef Jablonický dokázal získať uznanie tým, že plával proti prúdu, dokázal sa vzoprieť aj politickému tlaku. Dokázal zostať sám sebou, dokázal zostať historikom.

František Novosád

HISTORIK TVORIACI HISTÓRIU A HISTORIAN MAKING HISTORY

JÁN ČARNOGURSKÝ

Písané pre K&K / written for K&K 2000

Winston Churchill napísal, že najistejším spôsobom ako tvoriť históriu je začať o nej písať. Máme na Slovensku historika, ktorý začal tvoriť históriu nie tým, že o nej písal, ale tým, že ju musel žiť. O históriu sa začal vášnivo zaujímať už ako študent, chcel ju poznať a chcel o nej pravdivo písať. Ale pravdivé písanie o histórii bolo v nedávnej minulosti najistejšou cestou ako byť so tený do histórie a začať ju tvoriť. Historik sa volá Jozef Jablonický.

V polovici šesťdesiatych rokov, asi 20 rokov od skončenia vojny a takmer tolko od nastolenia komunizmu, sa pomery v bývalom Československu, ale najmä na Slovensku značne uvoľnili. Staré nepriateľstvá trochu ustúpili a rozdávali sa nové geopolitické karty. Aj na Slovensku sa začala presadzovať slobodnejšia veda. Tajomníkom ÚV KSS sa stal Bohumil Graca, ktorý mal záujem, aby aj ideoví odporcovia komunizmu písali svoje spomienky či iné práce aspoň do zásuviek a na skladovanie v archíve.

Týždenník *Kultúrny život* prerážal ideologické obmedzenia a jeho každé číslo sa rozpredalo. Alfonz Bednár vydal knihu poviedok *Hodiny a minúty*. Roman Kaliský knihu súdničiek *Obžalovaný, vstaňte s novým pohľadom na spoločenskú realitu*. V tejto atmosfére nádejí a nových začiatkov začal publikovať svoje počiatkové práce a zbierať materiál pre ďalšie práce historik Jozef Jablonický. Špecializoval sa na moderné slovenské dejiny a predovšetkým na Slovenské národné povstanie. Zmienky v archívnych dokumentoch ho priviedli za mo-

Winston Churchill once wrote that the safest way to make history is to start writing about it. In Slovakia, we have had a historian who did not make history by writing about it, but by being compelled to live it. He fell passionately in love with history while still a student, yearning to understand it and to write about it. Paradoxically, perhaps, any intention to write truthfully about history in Slovakia was, in our not-so-distant past, the most direct way to be thrown into history and start making it. The historian Jozef Jablonický had just such an experience.

In the mid-1960s, some 20 years after the end of WWII and the 1948 communist takeover, Czechoslovakia, especially its Slovak part, experienced a significant political loosening. Old animosities abated slightly and new geopolitical cards were being dealt. In Slovakia, a new, more liberal atmosphere also began to emerge. Bohumil Graca, a newly appointed Party Secretary in Slovakia, found that it was in his interest and also in the interests of Communism's ideological opponents to have them write their memoirs or other works, if only for safekeeping in desk drawers and dusty archives.

The weekly *Kultúrny život* (Cultural Life) began to challenge the ideological limitations of the regime and found a receptive audience: every issue quickly sold out. Meanwhile, authors such as Alfonz Bednár, author of *Hodiny a minúty* (Hours and Minutes), and Roman

jím otcom Pavlom Čarnogurským. Návštevy boli najskôr sporadické, neskôr pravidelné. Takto som sa zoznámil s Jozefom Jablonickým koncom šesťdesiatych rokov, už po obsadení Československa vojskami Varšavskej zmluvy. Návštevy a rozhovory s mojím otcom boli spočiatku striktné odborné a vedecké. Jablonický sa vypytoval na jednotlivé epizódy zo Slovenského štátu, overoval si svoje poznatky z iných zdrojov. Vtedy už Jablonický pracoval v Historickom ústave SAV a pripravoval si materiál pre svoju novú knihu o SNP. Kniha bola pripravená do tlače v roku 1973 pod pracovným názvom *Komunistická strana v ilegalite a v Povstaní*. Medzitým sa však zmenili spoločenské pomery a nastúpila normalizácia. Jozef Jablonický pri svojom výskume dospel k presvedčeniu o pravdivom priebehu Povstania. Napísal dejiny Povstania ako ich videl a jeho pohľad na Povstanie rúcaľ mýtus o komunistoch ako dominujúcej sile Povstania. Takú knihu biľakovský režim samozrejme nemohol povoliť. Cenzúra zastavila vydanie knihy a proti Jozefovi Jablonickému zaviedli stranické konanie, ktoré vyvrcholilo jeho vylúčením z komunistickej strany. Tým sa iba formalizoval stav, ktorý v Jablonického vedomí už existoval dávnejšie a bol to stav od cudzenia sa od komunistickej strany. Horšie boli existenčné následky. Z akadémie musel odísť a zamestnali ho v Pamiatkovom ústave. V tom čase uzavrel druhé manželstvo, mal malého syna a nebolo to jednoduché. Vývoj nadobudol vnútornú dynamiku. Jozef Jablonický nebol ochotný urobiť sebakritiku, nebol ochotný revidovať svoje názory o Povstaní. Pokračoval v zbieraní materiálu o svojej vtedy večnej téme. Navštevoval komunistov i nekomunistov, všetkých, ktorí mali nejakú účasť v Povstaní. V októbri 1976 Štátna bezpečnosť zatkla môjho otca a obvinila ho z poburovania. Zadržali aj Jozefa Jablonického a strávil svoje prvé hodiny na Štátnej bezpečnosti. Neskôr ich malo byť ešte veľa. Štátna bezpečnosť urobila Jozefovi Jablonickému domovú prehliadku a zhabala viaceré rukopisy. Rodáci zo Zavaru majú tvrdé hlavy. Jablonického odpoveďou boli kratšie štúdie o jednotlivých epizódach či postavách Povstania, ktoré publikoval v samizdatových zborníkoch a dostali sa aj do zahraničia. O svo-

Kaliský, with his book, *Obžalovaný, vstaňte* (Accused Stand Up!), cast a new light on social realities. In this atmosphere of hope and new beginnings, the historian Jozef Jablonický began publishing his early studies, while collecting materials for future monographs. Jablonický specialized in modern Slovak history, focusing chiefly on the period of the Slovak National Uprising. During the late 1960's, and even after the Warsaw Pact troops invaded Czechoslovakia, Jablonický brought archival documents to my father, Pavol Čarnogurský, at first sporadically, but later with increased regularity. It was in this way that I became acquainted with him. His visits and discussions with my father were at first strictly professional and scholarly. Jablonický inquired about discrete aspects of the formation of the Slovak State and checked his information against a variety of other sources. At the time, Jablonický was already working at the Historical Institute of the Slovak Academy of Sciences where he was preparing materials for his new book on the Slovak National Uprising. This book was ready to be published in 1973 and its tentative title was *Komunistická strana v ilegalite a v Povstaní* (The Communist Party in the Underground and in the Uprising). In the meantime, the general political situation had changed and the period of "Normalization" was underway. Through his research, Jablonický became convinced that his historical account of the Slovak National Uprising was indeed the correct one. Writing the history of the uprising the way that he understood it, he offered a version that broke decisively from the official myth that the communists had been the leading force behind the wartime revolt against fascism. Of course, such an account could not have been acknowledged by the Biľak regime. Party censors banned the book and initiated a disciplinary procedure against its author, which ended with Jablonický's dismissal from the Party. This was, however, only a formal confirmation of the status quo - Jablonický's inner alienation from the Communist Party had been a reality for some time already.

Forced from his position at the Academy of Sciences, he found employment at the Institu-

jich zadržaniach na Štátnej bezpečnosti urobil vždy záznam, ktorý rozšíril medzi svojimi priateľmi. Pridal sa ku skupine bývalých straníkov - disidentov okolo Mira Kusého a Milana Šimečku staršieho. Udržiaval pravidelné styky s českými historikmi z disidentských kruhov. Jeho štúdie sa začali objavovať v zahraničných emigrantských časopisoch. Niekedy začiatkom osemdesiatych rokov odborová organizácia na jeho pracovisku v ústave usporiadala zájazd do Prahy. Jozef Jablonický sa tiež prihlásil. Keď v Prahe celá výprava vystúpila z autobusu pred ubytovňou, odrazu sa vynorili príslušníci ŠtB, zobrali Jablonického do auta, krátko ho vypočuli a potom ho posadili do vlaku do Bratislavy s tým, aby už do Prahy nechodil. Peniaze na cestovný lístok mu vybrali z jeho vlastnej peňaženky. Jozef Jablonický potom podal proti ministerstvu vnútra žalobu a vysúdil si vrátenie cestovného. Aj malé víťazstvá v oných rokoch zlepšovali náladu. Výsledkom jeho bádania bolo samizdatové vydanie knihy Povstanie bez legend. Kniha vyšla riadne v roku 1990.

V osemdesiatych rokoch Jozef Jablonický už plne zapadol do spoločenstva bratislavských disidentov. Chodil medzi vylúčených straníkov aj medzi katolícky disent. Štátna bezpečnosť ho brala na vypočuly s jednými aj s druhými. Toto zdieľanie osudu priviedlo Jozefa Jablonického k jeho budúcim témam. Začal zbierať materiál a neskôr publikoval prácu o pôsobení prof. Kolakoviča na Slovensku, o potláčaní katolíckej cirkvi. Po páde komunizmu založil a vybudoval Politologický kabinet SAV. Jeho súputníci z disentu sa vrhli na politiku, ale Jozef Jablonický zostal verný vede. Pracoval ďalej na svojich historických témach.

Jozef Jablonický je živým meradlom slovenských dejín 20. storočia. Najskôr ich študoval a písal o nich, potom ich začal aj tvoriť. Je živým dôkazom, že na začiatku dejinných udalostí je neistota, čo bude, ale neistotu prekonáva čin, pramenienci z odhodlania. Odhodlanie v sebe zahŕňa aj ochotu prijať dôsledky, ak by čin nestačil na zvrátenie entropickej moci. Jablonického odhodlanie a činy menili slovenskú spoločnosť, jeho spisy menia a budú meniť slovenské vedomie o vlastných dejinách. •

te of Conservation of Monuments. During this time, he married his second wife with whom he soon had a baby son. Both personally and professionally, his situation was not an easy one. The pace of his life grew more hectic. Unwilling to undergo a self-critical revision of his findings, Jablonický refused to recant his account of the uprising and he steadfastly continued to collect more historical material in support of it. He paid regular visits to all those who were, one way or another, involved in the uprising – communists and non-communists alike.

In October 1976, the State Security Service (ŠTB) arrested my father on charges of sedition. Jozef Jablonický was also arrested, spending his first few hours in detention. As it later turned out, this interrogation was to be followed by many more. The State Security Service conducted a search of Jablonický's apartment and confiscated a number of manuscripts. But the people of Zavar (the village where Jablonický was born) are a stubborn lot. Characteristically, Jablonický's response to these hardships was to write a series of relatively short studies on specific events and personalities of the uprising. These he published in samizdat journals, many of which were later taken abroad. Jablonický also composed a detailed record of his detention and of his reflections on the practices of the State Security Service, which he subsequently disseminated among his friends. He joined a dissident group of former Party members founded by Miro Kusý and Milan Šimečka Snr. and kept in touch with Czech dissident historians. His studies began appearing in Western émigré journals. Jablonický's studies resulted in a samizdat edition of the book Povstanie bez legend (The Uprising without Legends). A regular edition of this book appeared in 1990.

Some time in the early 1980s, the local branch of the Trade Unions at the Archive organized a trip to Prague, which Jablonický eagerly joined. When the group stepped off the bus in Prague, several State Security policemen appeared out of the blue, took Jablonický into their car where they briefly interrogated him, and then put him on a train back to Bratislava, warning him that he was no longer

welcome in Prague. The money to pay for the train ticket was taken from Jablonický's own wallet. Ever stubborn, Jozef Jablonický filed an action against the Ministry of Interior that, incredibly, resulted in the Ministry compensating him for the sum taken for the ticket. In those years, even the smallest act of defiance was sufficient to lift the spirit.

In the 1980s Jozef Jablonický was already an integral part of the Bratislava dissident community. He was a colleague of other expelled Party members as well as Catholic dissidents and was summoned for interrogations in the company of both the former and the latter. This shared fate brought Jozef Jablonický to new themes of historical inquiry. He started collecting material and later published a work on professor Kolakovič's mission in Slovakia and the suppression of the Catholic Church. After the fall of Communism he set up and develop-

ed the Institute of Political Science of the Slovak Academy of Sciences. His fellow dissidents rushed into politics, but Jozef Jablonický remained devoted to scholarship; he continued working on his historical inquiries.

Jozef Jablonický is a living mirror of 20th century Slovak history. At first he studied it, then wrote about it, and eventually participated in its making. His life provides evidence that the beginning of all events of historic significance always emerges from insecurity. But this insecurity can be overcome by acts of determination. Determination also contains a readiness to accept the consequences, if the act of determination proves to be insufficient to impede the entropic power. Jablonický's acts of determination shaped Slovak society and his writings have and will continue to change the Slovak conscience about their nation's history.

Translated into English by **Kamila Štullerová**

Uznesenie súdu

... Podľa §148 ods. 1 písm. c/Tr. por. sa sťažnosť Pavla Čarnogurského a Jozefa Jablonického zamietá.

Odôvodnenie:

Napadnutým uznesením súd I. stupňa v zmysle §72 odst. 1.písm. c/Tr. zák., vyslovil zhabanie 2 písacích strojov zn. Olivetti a Torpedo, písomností uvedených vo výrokovvej časti pod bodmi 1-65, 1-41, a kníh pod bodmi 1-140, pričom písomnosti pod bodom 1-65 patrili Pavlovi Čarnogurskému a ostatné Jozefovi Jablonickému.

....

Pokiaľ ide o písacie stroje zn. Olivetti a Torpedo, tieto Pavol Čarnogurský používal na vyhotovovanie uvedených písomností - zameraných proti záujmom našej republiky.

Veci zabavené u Jozefa Jablonického svojím charakterom sú tiež v rozpore s chránenými záujmami našej republiky a jednoznačne tieto tento získal ilegálne zo zahraničia.

Vzhľadom k uvedeným dôvodom je vo všeobecnom záujme, aby uvedené materiály nezostali vo vlastníctve súkromnej osoby, a preto odvolací súd v zmysle §148 odst. 1 písm. c/Tr. por. rozhodol tak, ako je vo výrokovvej časti uvedené.

Poučenie: Proti tomuto rozhodnutiu nie je prípustný ďalší riadny opravný prostriedok.

18. február 1981

„OSAMELÝ BEŽEC“

V SLOVENSKEJ HISTORICKEJ OBCI

IVAN KAMENEC

Písané pre K&K, február 2000

Osobnosť Jozefa Jablonického je už viac ako štyridsať rokov mnohými nitkami nerozlučne spätá s osudmi slovenského profesionálneho dejepisectva, s jeho tvorivými vzostupmi, no aj s odbornými pádmi a s morálnymi zlyhaniami. Nechcem teraz tieto javy hodnotiť, ani posudzovať rozsiahlu prácu popredného, po odbornej i ľudskej stránke nesporne originálneho slovenského historika. Pokúsim sa ho však, bez nejakého apriórneho idealizovania, charakterizovať a reflektovať ako svojho bezprostredného či nepriameho kolegu - historika, no aj ako neraz kontroverzného človeka. Pravdaže, každý podobný zámer je spojený s nevyhnutným rizikom omylu a zjednodušenia, ktoré vyplýva z môjho subjektívneho pohľadu, prístupu a osobných skúseností.

Smenom Jozefa Jablonického som sa prvýkrát stretol v jeseni 1956 na pôde Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, kde som bol novopečeným študentom histórie, zatiaľ čo on už bol skúseným „mazákom“ v piatom ročníku štúdia. Na spoločnej (asi zväzacej) schôdzi poslucháčov histórie nás - „bažantov“ prekvapilo vystúpenie jedného staršieho kolegu, o ktorom sme sa dozvedeli, že sa volá Jožo Jablonický. Rečník vystúpil priam kacírsky, keď vyhlásil, že známe študentské udalosti na jar 1956 (Jablonický v nich v bratislavskom vysokoškolskom prostredí zohral dôležitú úlohu) boli legitímne a spontánne. Preto odmietol ich politickú kriminalizáciu, ktorú v tom čase začali už naznačovať vládne, stranícko-komunistické a čiastočne i niektoré prihorlivé vysokoškolské orgány. Politická vrchnosť sa snažila utlmiť

ducha i skromné výsledky tzv. pyžamovej revolúcie, v rámci ktorej vysokoškooláci v celej ČSR formulovali nielen svoje stavovské záujmy, ale žiadali aj určitú liberalizáciu celého verejného života.

Pri spätnom vnímaní tohto môjho prvého nepriameho stretnutia s Jablonickým si uvedomujem, že znaky jeho spomínaného vystúpenia boli pre tohto kolegu charakteristické aj v celom jeho ďalšom profesionálnom a vari aj v súkromnom živote: tvrdý polemický tón, otvorenosť, nekompromisné presvedčenie o svojej pravde, odvaha vzoprieť sa vrchnosti, no a v neposlednom rade aj jeho typická „tvrdá trnavská“ výslovnosť. Zdá sa mi, že už tu sa prezentoval ako silná individualita, stál, takpovediac, sám hlavou proti múru. Dostalo sa mu vtedy výstražného napomenutia od niektorých prítomných vysokoškolských učiteľov, no žiadnej slovnej podpory od študentských kolegov. Už tu akoby sa vydával osamotený na cestu, na ktorú ho sprevádzala len jeho introvertná povaha a zaťatosť...

O niekoľko rokov neskôr som Jablonického vnímal cez jeho publikované práce, týkajúce sa takmer výlučne problematiky slovenskej protifašistickej rezistencie. Táto téma bola asi tri desaťročia v strede jeho bádateľského záujmu a asi rozhodujúcou mierou determinovala nielen jeho vedecké, ale aj životné osudy - v pozitívnom i negatívnom smere. Jablonický sa pustil v domácich i zahraničných archívoch do výskumu tejto toľkokrát „prehodnocovanej“ (t.j. účelovo falšovanej) problematiky s nevidanou dôkladnosťou a priam s buldočou zaťatosťou. Bol si pritom vedomý, ako si to sám sformuloval, že „písať o dejinách odboja je riziková práca“.

Jablonický je asi jedným z prvých slovenských historikov, ktorý spontánne používal u nás aj pre neho samého ešte neznámu, dnes však veľmi módnu a exploatovanú metódu orálnej histórie. Táto metóda ho privedla do

priameho osobného kontaktu s aktívnymi účastníkmi a súčasníkmi opisovaných udalostí. Získaval od nich nielen veľké množstvo takých údajov a podrobnosti, ktoré sa nedali nájsť ani pri dôkladnom výskume v archívnych fondoch, ale aj ich dôveru, čo nebolo vôbec ľahké. Jablonický totiž rozprával a osobne sa stýkal najmä s tými odbojármi, resp. s ich príbuznými, ktorí boli ľudsky poníženi a zatrpknutí. V päťdesiatych rokoch boli totiž kruto perzekvovaní a aj neskôr ostávali na čiernej listine totalitného režimu, alebo prinajmenšom boli politicky i „historicky“ nepohodlní. Tým, že vo svojich vedeckých prácach a popularizačných článkoch o nich objektívne písal, vracal im perzekúciami i ohováračskými kampaňami odňatú ľudskú dôstojnosť a pošpinenú odbojársku česť. Ako historik sa neraz priamo podieľal nielen na ich občianskej, ale aj právnej rehabilitácii. Jeho výskum a interpretácia odbojárskej témy tak dostávali aj nezanedbateľný morálny rozmer.

Neznamenalo to však, že svedectvá pamätníkov prijímal mechanicky a bez vnútornej kritiky. Vzájomne ich konfrontoval a porovnával s archívnymi materiálmi. To ho neraz priviedlo do sporu s autormi spomienok, ktorých údaje korigoval. V tomto bol neúprosný a zásadový, čo ho logicky privádzalo do konfliktov. Ešte prísnejší bol v tomto smere voči kolegom-historikom, ktorí sa odbojovou problematikou tiež zaoberali. Veľmi často a ľahko ich „prichytil“ pri väčších či menších faktografických omyloch, resp. nepresnostiach, ktoré im síce oprávnené, no niekedy však až zbytočne tvrdo vytýkal, obviňujúc ich z totálnej neznalosti problematiky, resp. z jej vedomého falšovania. Pri čítaní jeho prác vidno, že sa podnes polemikám nikdy nevyhýba, ba zdá sa, že ich priam so záľubou vyhľadáva.

Isté však je, že Jablonický sa postupne stal medzi slovenskými historikmi najrešpektovanejším znalcom faktov tunajšej protifašistickej rezistencie a osobitne Slovenského národného povstania. Prejavilo sa to aj v jeho monografiách, početných štúdiách, článkoch, v jeho domácich i zahraničných prednáškach. Jeho rekonštrukcia jednotlivých historických udalostí bola vystužená spoľahlivými prameňmi, interpretovaná s osobnou angažovanosťou a s nesporným rozprávačským talentom. Ovládal

hromadu neznámych detailných faktov i pikantérií, s ktorými rád prekvapoval, resp. ohuroval nielen svojich poslucháčov a čitateľov, ale aj kolegov. (Jeden z nich mu dokonca z recesie poradil, aby raz napísal dejiny slovenskej rezistencie „od pása dolu“).

Koncom šesťdesiatych rokov som sa stal priamym kolegom Jablonického v Historickom ústave SAV, kde som pracoval v oddelení najnovších dejín, ktoré viedol. Mal som tak možnosť zblízka sledovať jeho permanentné nekompromisné zápasy na odbornom poli, jeho ambície i sklamania a trošku vari aj jeho private peripetie. Pritom som s ním nebol v nejakom dôvernom vzťahu. O svojich problémoch (a tých začiatkom sedemdesiatych rokov stále nebezpečne pribúdalo) hovoril Jablonický spontánne, pred užším či širším okruhom spolupracovníkov sám. Myslím však, že medzi nami panovali korektné vzťahy. Ako začínajúcemu historikovi mi imponovalo, že mi Jablonický ponúkol šance na odbornú sebarealizáciu na vedeckých konferenciách a v autorských kolektívoch, osobne ma zoznamoval so širšou obcou domácich, no aj niektorých zahraničných kolegov. Cítil som sa poctený, že mi dal čítať rukopis svojej, na Historickom ústave posledne napísanej, no už nepublikovanej monografie a vypočul si k nej moje pripomienky. Na druhej strane aj ja som bol rád, že prejavil záujem o rukopis mojej práce (o holokauste), ktorá v začínajúcom období tvrdej normalizácie už tiež nemala nádej na publikovanie. Súčasne však – v plnom súlade so svojím naturelom – prejavoval otvorený nesúhlas s vecami, ktoré považoval z mojej strany za nesprávne. Pravdu povediac, aj ja som mal nejaké výhrady k jeho viacerým postojom, no nevysslovil som ich otvorene, skôr bojzливо, náznakom. Mal som prirodzený rešpekt pred starším kolegom, už renomovaným autorom a navyše aj svojím vedúcim oddelenia.

Vtedy sa už však nad J. Jablonickým sfahovali nebezpečné, takpovediac likvidačné mračná, hoci ešte stále patril k špičkovým a spoločensky angažovaným pracovníkom Historického ústavu. Príčiny jeho pracovnej a nakoniec aj občianskej degradácie zo strany mocných spočívali v Jablonického profesionálnej dôslednosti a nekompromisnosti. Už som spomenul, že

bol asi najlepším znalcom faktografie slovenského protifašistického odboja. Neidealizoval ho, ale otvorene odhaloval aj jeho nedostatky, chyby, nedokonalosti i ľudské zlyhania. Vedel ich pomenovať, identifikoval zodpovednosť jednotlivých politických činiteľov za omyly a prehry, bez váhania polemizoval s prácami vtedajších vysokých politických činiteľov, ktoré sa od začiatku sedemdesiatych rokov kanonizovali a stali sa z ideologických a politických dôvodov nekritizovateľnými. Jablonický však už príliš veľa vedel, bol nielen silnou individualitou, ale aj rešpektovanou odbornou autoritou, integrovanou osobnosťou, presvedčenou o svojej pravde. Preto sa nepodriadil opätovným surovým politickým tlakom na historikov, ani varovaniam na svoju adresu. Aj v tejto nepriaznivej a pre tvorivé myslenie neprajnej situácii sa pridržal slov, ktoré „prorocky“ napísal už v roku 1969 v úvode svojej (podľa mňa najlepšej) historickej monografie Z ilegality do povstania: „Beda tomu, kto sa podujme robiť dvornú históriu. Možno na istý čas mu to prinesie prospech a kariéru, ale po rokoch sa ukáže, že prepadol na celej čiare.“

V lete 1974 bol J. Jablonický na príkaz najvyšších stranických grémií ultimatívnym spôsobom vyhodnený z Historického ústavu SAV. Ako pracovník Slovenského pamiatkového ústavu sa spočiatku ešte, aj keď v obmedzenej miere, zúčastňoval vedeckého života. Potom však nasledovala séria krutých, nezmyselných zákazov, ktoré sa týkali nielen publikovania a verejného vystupovania, ale aj návštevy archívov. Najbolestnejšie sa ho asi dotkol zákaz zaoberať sa dejinami protifašistickej rezistencie, teda témou, ktorá mu nebola iba náplňou profesionálnej práce, ale vari aj vášňou. Nečakane ho postihol osud iných popredných slovenských a najmä českých historikov, ktorí boli diskriminovaní a perzekvovaní už niekoľko rokov predtým. Najrôznejšie zákazy však vyvolali v buričskej povahe Jablonického presne opačnú reakciu, než očakávali ich iniciátori. Nielenže sa nepodriadil, ale vyburcovali ho k profesionálnemu a občianskemu vzdoru. Stal sa nezávislým historikom a disidentom. Napriek všetkým limitujúcim faktorom, domovým prehliadkam, policajným výsluchom a ďalším známym metódam štátnej

bezpečnosti, ďalej študoval, písal a publikoval (v samizdatoch, no aj v zahraničí) výsledky svojho výskumu. Tie boli charakteristické, ešte viac ako kedykoľvek predtým, razantnou otvorenosťou, polemickým, niekedy až superkritickým zameraním. Autor už nemusel brať ohľad na cenzúru a oslobodil sa - po obsahovej i terminologickej stránke - od autocenzúry, ktorá sprevádzala viac či menej celú oficiálnu historiografiu v rámci totalitného systému. Dôkladne sledoval publikované výsledky oficiálneho dejepisectva, nemilosrdne poukazoval na ich faktografické nedostatky a najmä na devótno podriaďovanie sa želaniam existujúcej politickej moci.

V tejto pohnutej dobe sa Jablonický osobne zblíži s osobnosťami relatívne úzkeho kruhu disidentov na Slovensku a najmä s českými kolegami-historikmi, ktorí zdieľali podobný osud ako on. Zároveň sa kategoricky a zdá sa, že aj definitívne rozišiel s mnohými svojimi bývalými kolegami nielen po odbornej, ale aj po ľudskej stránke. V podstate zanevrel aj na svoje dlhoročné pôsobisko - Historický ústav SAV, a k väčšine jeho zamestnancov zaujal prinajlepšom chladné, až ignorantské stanovisko. Až prekvapujúco prísny bol aj v kritike tých kolegov, ktorí boli takisto diskriminovaní, no ostali mimo disentu. Tieto postoje - na rozdiel od iných, podobne postihnutých historikov, viac-menej u neho pretrvali aj po roku 1989. Ťažko tu robiť nejaké súdy a závery. Možno sa však vžiť do Jablonického osobných skúseností, ktoré jemu vlastným razantným spôsobom personifikuje na viacerých svojich bývalých kolegov.

Po novembri 1989 sa Jablonický vracia do normálnych štruktúr vedeckého a spoločenského života, ako vlastne jediný bývalý disidentský historik na Slovensku. Stáva sa vedúcim komisie pre výskum udalostí v Československu v rokoch 1967-1970, z ktorej vznikol Politologický kabinet SAV, kde bol osem rokov riaditeľom. Opäť môže legálne doma vydávať svoje vedecké práce, v ktorých sa obsahovo presúva z tematiky protifašistickej rezistencie, na problematiku politických i súdnych perzekúcií v totalitnom komunistickom režime, s osobitným prihliadnutím na prenasledovanie príslušníkov protifašistického odboja. Jeho zásluhou sa z USA dostávajú na Slovensko osobné archívy

niektorých významných osobností slovenského demokratického exilu, ktoré čakajú na odborné historické spracovanie. Dostáva sa mu zaslúženej vedeckej i morálnej satisfakcie, ako aj mnohých pracovných i čestných funkcií, nespočetných pozvaní do zahraničia, na domáce vedecké podujatia a besedy, pozývajú ho prednášať na vysoké školy atď. Akoby mu spoločnosť v krátkom čase chcela vynahradiť, čo mu bolo pätnásť rokov upierané. „Rehabilitačný“ proces mal však pre Jablonického, podľa môjho názoru, aj niektoré negatíva: rôzne funkcie, ako aj organizačné povinnosti, pre ktoré on sám nemal nikdy veľa pochopenia, ho odvádzali od systematickej publikačnej práce. Čoraz viac sa totiž prejavuje disproporcia medzi jeho počtými a ako vždy pre poslucháčov nesmierne pútavými vystúpeniami a medzi ich zriedkavou písomnou podobou.

Je to na škodu slovenskej historiografie i samého autora, ktorý tak ako vždy predtým neobvyčajne húževnato a detailne robí archívny výskum, prináša z neho poznatky, neraz bolestne sa dotýkajúce aj súčasnosti. Znova búra ilúzie

a idealizujúce predstavy o historických procesoch a ľuďoch, o ktorých píše. Opäť sa zapája aj do polemik, ktoré sa tentokrát týkajú najmä neoludáckeho, resp. nacionalistického spochybňovania protifašistického odboja a osobitne Slovenského národného povstania, resp. glorifikácie vojnového slovenského štátu a jeho totalitného režimu. Zasa je terčom slovných útokov – tentokrát zo strany exilovej ľudáckej, resp. domácej neoludáckej publicistiky. V polemikách je nekompromisný, adresný, nešetří v nich ani svojich spoludisidentov, ani kolegov-historikov, ktorí sú s ním, takpovediac, na jednej lodi. Raz viac, raz menej oprávnené vyčíta slovenskej historiografii absenciu kritickej sebareflexie.

Jožo Jablonický ide aj teraz svojou individuálnou cestou, z ktorej sa nedá nikým a ničím vykoľajiť, lebo o jej správnosti je neochvejne presvedčený. Opäť mu to prináša aj sklamanie a prehry. On však ďalej zostáva ako historik i ako človek v svojom profesionálnom okruhu aj v rámci širšieho spoločenského prostredia „osamelým bežcom“.

(Z myšlienok Jozefa Jablonického)

Nedávno som bol na zasadaní historickej spoločnosti. A iba jediný z historikov tam hovoril sebakriticky [Ivan Kamenec, *pozn. red.*]. Jediný prišiel so sebareflexiou. Ostatní sa tvárili, ako keby tu do Novembra 89 ani neboli.

Nie sú sami. Aj v Čechách - ako nedávno v Luhačoviciach hovoril bývalý poslanec Sokol - ako keby komunizmus ani nebol, ako keby to bol celkom iný režim, ako keby ho tvorili celkom iní ľudia, nie oni. Kto z komunistov na Slovensku urobil aspoň aké-také sebahodnotenie?

Prečo som bol uvedomený? Prečo som šiel na Trať družby? Prečo som staval Priehradu mládeže?

Prečo som vstúpil do strany?

Na to všetko si musím odpovedať.

Aj som získal, aj som doplatil.

Nič z toho neprehodím len tak za hlavu.

NIEKOĽKO POZNÁMOK JOZEFA JABLONICKÉHO K ČLÁNKU IVANA KAMENCA

Marec 2000

Kolega Ivan Kamenec napísal príspevok, ktorý nechcem podrobnejšie rozoberať ani kritizovať. Len niekoľko poznámok. Jablonický vraj: „V podstate zanevrel na svoje dlhoročné pôsobisko - Historický ústav SAV, a k väčšine jeho zamestnancov zaujal prinajlepšom chladné až ignorantské stanovisko.“ Od môjho odchodu z Historického ústavu SAV uplynulo viac ako štvrtstoročia. Väčšinu jeho terajších zamestnancov nepoznám. Nemám dôvod, aby som zanevrel na toto bývalé pracovisko. Existuje však posudok z Historického ústavu SAV, ktorý podpísal jeho bývalý riaditeľ. Uvedený posudok poslúžil bývalým straníckym aparátnikom.

Kamenec ďalej o mne uvádza: „Až prekvapujúco prísny bol v kritike tých kolegov, ktorí boli rovnako diskriminovaní, no zostali mimo disentu.“ Ako prekvapujúco prísny? Ako rovnako diskriminovaní?

Podľa Kamenca vraj Jablonický: „V polemikách je nekompromisný, adresný, nešetrí v nich ani svojich spoludisidentov, ani kolegov - historikov, ktorí sú s ním takpovediac na jednej lodi.“ Nekritizujem spoludisidentov. S kým som údajne a obrazne na jednej lodi?

Pri výskume som sa všeličo dozvedel o osobách, ktoré som spoznal. Avšak vo verejných vystúpeniach som sa nevenoval problémom histórie „od pása dolu“.

„Osamelým bežcom“ som nebol a nie som. Pracujem na akademickom pracovisku a zúčastňujem sa vedeckého života. Tzv. normalizáciu som prežíval v spoločnosti tých historikov, ktorí neboli v oficiálnej štruktúre. Vraj: „Opäť mu [Jablonickému] to prináša aj sklamanie a prehry.“ Nemám pocity sklamanie ani prehry. Len ma udivuje, ako Ivan Kamenec hodnotí moju maličkosť. Pritom ani slovo o tých, ktorí až do novembra 1989 boli v normalizačnom košiari a tvárili sa, že neexistujem.

Vo svojej knižnici mám Liptákovu knihu Storočie dlhšie ako sto rokov. Výber zostavil Ivan Kamenec. Na strane 190 som čítal text z roku 1990, z ktorého citujem: „Je hanba, že prvú verejnú prednášku J. Jablonického neuspriadala žiadna historická inštitúcia ani spoločnosť.“ Prečo? Predsa sa už písal rok 1990!

Ivan Kamenec spomína disproporciu medzi mojimi verejnými vystúpeniami a „ich zriedkavou písomnou podobou“. Prosím, aby sa vzala do úvahy skutočnosť, že od roku 1995 mám vážne zdravotné problémy. Tri pobyty v nemocnici v poslednom čase ma vedú k opatrnému životu. Naposledy pred rokom som mal mozgovú príhodu a opäť som sa liečil v nemocnici. Vynechávam rôzne pracovné stretnutia s historikmi a pomalšie dokončujem rozpracované témy. Napokon, som už v dôchodkovom veku, ale nie som dôchodca. •

O JOZEFOVI JABLONICKOM

DUŠAN KOVÁČ

Písané pre K&K, február 2000

Na Jozefovi Jablonickom som si vždy najviac cenil jeho priam fanatickú posadnutosť hľadáním pravdy. Pre mnohých sa slovo pravda stalo iba prázdnyim slovom, ktorým zakrývajú svoje zámyery, idey... Jablonický je skutočný pátrač v slovenskej historiografii. Zaujíma ho všetko, každý detail. Témy, ktoré spracováva, ovláda lepšie než akákoľvek encyklopédia. Zaujímajú ho ľudia, ich osudy. Ak je to možné, neuspokojí sa iba s archívami, ide za ľuďmi. Za aktérmi a svedkami, za príbuznými... Pripomína to na prácu detektíva, ktorého jeho nadriadení zbavia prípadu, ale on pátra ďalej na vlastnú päsť.

Práve tento nekompromisný vzťah k historickej pravde ho napokon priviedol do konfliktu s komunistickou mocou. Sám člen KSČ, ktorý

prešiel aj previerkami po roku 1968, dostal sa napokon medzi slovenských disidentov. Príčinou bola práve neústupnosť v jeho odbornej práci. Výsledky, ktoré dosiahol, nebol ochotný korigovať, meniť, nechcel robiť kompromisy. Mal smolu, že sa ním dosiahnuté výsledky nezhodovali s tým, čo o Povstaní napísal Husák a čo sa stalo akýmsi oficiálnym výkladom.

Myslím, že slovenská historiografia, hlavne v oblasti súčasných dejín, potrebuje takých vášnivých hľadačov pravdy. Možno bolo chybou, že Jozef Jablonický sa stal po roku 1989 riaditeľom Politologického kabinetu, pretože jeho prístup k historiografii nie je politologický. Jablonický je historik, ktorý nemá rád teoretizovanie. V centre jeho záujmu sú fakty. Fakty vo svojej mnohorakej podobe. •

HISTÓRIA AKO POVOLANIE

FRANTIŠEK MIKLOŠKO

Písané pre K&K, február 2000

① **JOZEF JABLONICKÝ – HISTORIK POVOLANÍM**

Čo znamená slovo povolanie? Biblia je plná slov o povolani - prorokov, apoštolov, kresťanov. V Novom zákone povolanie Léviho je opísané krátko: „Keď potom (Ježiš) odišiel, uvidel mýtnika menom Lévi sedieť pri mýte i povedal mu: Poď za mnou! Ten nechal všetko, vstal a nasledoval ho.“ (Lk 5, 27-28)

Zmysel slova povolanie sa samozrejme nevzťahuje len na bezvýhradne oddanie sa službe Bohu, ako to robia kňazi, rehoľníci, rehoľníčky. Povolanie znamená tiež uveriť hlasu, volaniu vo svojom vnútri, aby sa človek vydal jednou cestou. Rozdiel medzi zamestnaním a povolaním je práve v tom, že človek je presvedčený o svojej ceste, ide po nej a pre jej naplnenie je ochotný prinášať i obeť. Povolanie znamená často, alebo možno väčšinou, neistú i osamelú cestu. Nie každý môže povedať to, čo na staré kolena povedal slávny Charles Chaplin: „Mal som v živote šťastie, že som robil to, čo ma bavilo a ešte ma aj za to platili.“

Povolanie, táto často neľahká cesta hľadania pravdy má ale jednu nespochybniteľnú istotu: že prináša človeku pokoj v duši a pocit zmyslu života. Obzretie sa za cestou povolania znamená obzretie sa plné vnútorného vyrovnania.

Toto všetko mám na mysli, keď mám niečo napísať o Jozefovi Jablonickom - historikovi. Jozef Jablonický je historik povolaním. Bol ním od detstva, bol ním v čase, keď mal možnosť slobodne pracovať, bol ním i v čase, keď bol za to prenasledovaný. Jozef Jablonický najradšej rozpráva o histórii a udalostiach, a jeho rozprávanie vždy rád počúvam. Jozef Jablonický vždy bol a do dnešných dní je pripravený za každou drobnou informáciou, ktorú potrebuje k svojmu výskumu, cestovať od Trstenej, kde sa spolu s Paľom Čarnogurským stretal s Mons. Trsten-

ským, cez Prahu až po štát Izrael. Robí to s rovnakým nasadením dnes, ako to robil pred viac ako tridsiatimi rokmi. Jozef Jablonický má skvelú pamäť, čo historik potrebuje mať, rovnako ako spevák by mal mať dobrý hlas. Pre Jozefa Jablonického je história teda povolaním. Robil a robí celý život to, čo ho baví, aj keď nebol za to až tak dobre platený ako Charles Chaplin.

② **JOZEF JABLONICKÝ – DISIDENT**

Jozef Jablonický bol v roku 1977 vylúčený z Komunistickej strany. Vylúčený bol podľa mňa preto, lebo podával inú historickú interpretáciu Slovenského národného povstania, ako bola v tých rokoch oficiálna. Kvôli tejto interpretácii SNP mal Jozef Jablonický do roku 1989 najviac domových prehliadok na Slovensku. Okrem domových prehliadok to boli výsluchy, zadržanie v cele predbežného zadržania na Štb, sledovanie, odpočúvacie zariadenie v byte, vydieranie a nátlak ohľadne malého syna Tomáša. Jablonický napriek tomuto všetkému nezmenil svoj historický pohľad, neprestával navštevovať priateľov na Slovensku či v Prahe, neprestal, napriek malým možnostiam študovať pri prameňoch, stále písať a publikovať v samizdatoch. Jablonický viackrát v našej spoločnosti povedal, že on sa so svojou komunistickou minulosťou definitívne rozišiel. Takýto výrok znamená ľudskú odvahu. Takýto výrok znamená tiež mať v sebe ľudskú pokoru. Takýto výrok som nepočul od mnohých bývalých členov komunistickej strany. Každý by chcel pri pohľade naspäť vidieť za sebou len rovnú cestu. A nikto z nás ju pritom, samozrejme, nemá.

(Raz, ešte za komunizmu sme cestovali autom do Rajeckých Teplíc za Jánom Kempným. Jozef Jablonický, Ján Čarnogurský, starý Paľo Čarnogurský a ja. Keď sme sa dostali do pásma hôr a prechádzali sme cestou obkolesenou

horami, Paľo Čarnogurský, ako zvyčajne, sa rozčítal a začal spievať piesne svojej mladosti: Hoj-že Bože jak to bolí, keď sa junač roztratí; Bože čoš ráčil slovenskému ľudu a podobne. Keď toho bolo už trochu veľa, Jozef Jablonický povedal: Palko, už dost, teraz ja niečo zaspievam zo svojej mladosti a začal spievať: Smélo tvarišči v nógu...).

③

JOZEF JABLONICKÝ – KAMARÁT, MINIŠTRANT, OTEC

Jozef Jablonický pochádza zo Zavara pri Trnave. Odmalička bol dobrý žiak. Samozrejme ako katolícky chlapec bol miništrantom v kostole. V škole ho učila sestrička Imakuláta, u ktorej si po celý život zachoval vzťah žiaka k svojej učiteľke. V našich rozhovoroch, tak sa mi aspoň zdá, mi viackrát rozprával o sestričke Imakuláte, ako o centrálnej téme jeho výskumu: Slovenskom národnom povstaní. Keď rehoľné sestričky v roku 1950 vyviezli zo Slovenska do českého pohraničia, Jozef Jablonický - ako sa to na Slovensku patrí, nabalil do tašky jablčka a navštívil ju v Čechách. Poslednýkrát ju navštívil v charitnom dome v Cerovej, kde sestra Imakuláta žije na dôchodku.

Jozef Jablonický je bohato obdarený tým, čomu sa v živote ťažko učí a čomu sa hovorí cit. Preto sa po celý život ako historik ľahko stretal s ľuďmi, ktorí často stáli na rôznych stranách

barikád. Jozef Jablonický sa s nimi vedel stretať bez toho, aby im bral ich životné videnie. Tento jeho cit ho sprevádza stále i pri stretnutiach s kamarátmi.

Keď som sa v roku 1988 náhle dostal do nemocnice, bol jeden z prvých, ktorí ma navštívili (marí sa mi, že tak ako sestere Imakuláte aj mne priniesol jablčka).

Nepoznám vzťah Jozefa Jablonického k svojim dcéram, lebo som ich nikdy nevidel. Ale mal som možnosť dlhé roky sledovať jeho vzťah k synovi Tomášovi, ktorý sa narodil oveľa neskôr. Jozef Jablonický ho od malička brával všade so sebou. Za komunizmu, keď bol ešte malý chlapec, ho brával do Prahy, kde Tomáš od malička počúval rozprávanie disidentov. Bolo milé vidieť, ako táto dvojica, každý so svojou taškou, vysoký Jozef Jablonický a malý Tomáš, kráčajú ulicou za poznaním.

Bolí sme v roku 1992 Jozef, Tomáš a ja v Scheinfelde u Viléma Prečana. A dnes dostávam pohľadnice, raz z Izraela, inokedy z Paríža, ktoré mi posielajú Jozef a Tomáš. Tomáš sa dnes venuje vážnej hudbe a Jozef mi z času na čas hovorí o jeho pokrokoch.

Rád som napísal o Jozefovi Jablonickom. Dúfam, že to neznelo ako sumarizácia jeho práce. Od Jozefa Jablonického čakáme ešte veľa historických prác, veľa kníh o perzekúciách za komunizmu (a z času na čas malé posedenie pri zavarskej tlačienke jeho sestry Margity a dobrom vínu).

(Z myšlienok J. Jablonického)

Na začiatku roku 1990 prišli F. Vnuk a L. Ďurica. Na mítingy s nimi chodil aj Paľo Čarnogurský. Vtedy som často chodil do Prahy, raz som našiel vizitku, že by som mnou chcel hovoriť František Vnuk, ten istý, ktorý kedysi napísal v Kanadskom Slovákovi, že škoda papiera na tú moju knížku o SNP. Dokonca ma nazval popučikom Husáka, mňa. Prišiel s Františkom Bielikom, ten dnes učí politológiu v Trnave. To však len tak na okraj. Zvítili sme sa, ponúkol som ho kávou, nič iné nechcel a začali sme debatovať. Povedali sme si o svojich názoroch, nehádali sme sa, ani podráždene sme na seba nereagovali. On zrejme oľúkával terén, viac neprišiel. Zrejme mu stačilo jedno stretnutie a vedel, že Jablonický sa nezmenil. O dva dni, viete, že ja som vo veľmi dobrom vzťahu s Ferom Mikloškom, mi Fero hovorí, že na Obchodnej stretol Imra Kružliaka, Fera Vnuka a Viliama Plevzu. Odpovedal som mu, že toto nie je pre mňa nič nového, túto trojicu som stretol už roku 1967 v Mníchove.

Rozhovor s F. Novosádom, Nové slovo 9/2000

ZARYTÝ HLEDAČ PRAVDY O MINULOSTI

VILÉM PREČAN

Mosty, 12. január 1998, K šesťdesiatym piatym narodeninám J. Jablonického

Čas veľké životní zkoušky, okamžik, který často rozhoduje o tom, zda se člověk vzepne nad poměry, anebo naopak skončí jako jejich politováníhodná oběť, nadešel u Jablonického v roce, kdy mu bylo právě čtyřicet let. Měl už za sebou učňovská i tovaryšská léta a řadu publikací, mezi nimi dvě knihy, a také sebepoznání vlastních omylů a bloudění; věděl už, kudy vede cesta k pravdě o minulosti, již se sice historik nemůže nikdy zcela zmocnit, o kterou však nesmí nikdy přestat usilovat.

V roce 1973 byla odstraněna z veřejných knihoven jeho kniha Z ilegality do povstání (1969). Stala se totiž pomníkem občanského odboje na Slovensku za druhé světové války; pravdivým vylíčením úlohy osobností, odbojových skupin a organizací i kritickým zacházením s memoáry Gustáva Husáka stála v cestě normalizovanému výkladu dějin Slovenského národního povstání a legendám, které měly legitimizovat „vedoucí úlohu“ komunistické strany. Tehdy se zrodila „kauza Jablonický“, která trvala šestnáct dlouhých let.

Jablonický nebyl ochoten udělat sebekritiku, podřídit se tlaku doby, denuncovat svou vlastní práci a dát se tak či onak do služeb režimu. Trval zarytě a nesmlouvavě na poznané pravdě i tehdy, když musel odejít z Historického ústavu a ztratil možnost publikovat své práce tiskem. Stal se nezávislým historikem, jediným svého druhu na Slovensku: navzdory nepřítizni času psal své historické práce o složitých a často kontroverzních událostech a otázkách nejnovějších slovenských dějin nezávisle na momentálně platných a režimem vynucovaných schématech výkladu minulosti, nerespektoval žádná režimní tabu, nezamlčoval žádná fakta o ničem. Bez ohledu na rizika s tím spoje-

ná a na následky pro sebe samotného pouštěl výsledky své práce do světa - jak verše psané na vodu - v podobě signovaných rukopisů, přepisovaných na psacím stroji. Bránil dějiny a zkoumání minulosti proti násilí komunistického státu, udržoval kontinuitu vědecké práce o dějinách odboje a povstání a nastavoval zrcadlo „dvorní“, oficiální historiografii, jejíž nehoráznosti stavěl otevřeně na pranýř neúprosne kritiky historických pramenů.

Současně s tím musel hájit také sebe a svá práva občana a historika proti byrokratické a policejní mašinerii, která na něm předváděla všem ostatním, co je čeká, jestliže se nepřizpůsobí, jestliže se odvážíli vzepřít jejímú diktátu. Bránil se všemi způsoby, které měl k dispozici: stížnostmi, odvoláními na všechny instance, žalobami u soudu. Musel vést zápas také o to nejcennější, co měl: o svou knihovnu a svůj archiv, které mu plenili při domovních prohlídkách. Byl to nerovný, vyčerpávající souboj s bratislavskou i pražskou státní bezpečností, ale Jablonický nenechal bez odpovědi jediný případ svévole, již se na něm úřady dopustily. A tak vedle jeho historických studií a článků cirkulovaly po Slovensku i ve svobodném světě texty podávající svědectví o tom, jak je obtížné v reálně socialistickém Československu hledat pravdu o minulosti, texty burcující a zároveň probouzející solidaritu.

Jozef Jablonický patřil k těm, kteří nečekali, až se dostaví šance k svobodnému životu, ale svou práci a svými postoji tuto šanci spoluvytvářel a přibližoval. A když se na přelomu 1989-90 udál velký zázrak návratu svobody, která přinesla také osvobození minulosti, historiografie a historiků od diktátu komunistického státu a jeho institucí, Jablonickému doslova narostla křídla: dostal nové impulsy k práci a nový prostor působení. Ještě v prosinci 1989 byl povolán za místopředsedu Komise federální vlády pro analýzu událostí let 1967-1970 a záhy nato byl jmenován předsedou obdobné slovenské

vládní komise. Z ní vznikl na jaře 1990 Politologický kabinet SAV s úkolem analyzovat komunistický systém na Slovensku. Jablonický byl jmenován jeho prvním ředitelem a zůstal jím později i na druhé čtyřleté období.

Nové postavení postavilo Jablonického před nové úkoly, musel zvládnout nová témata a naučit se i ta dřívější vidět v nových perspektivách světa, který se náhle rozevřel do všech stran a jemuž se i on musel otevřít a na jehož nároky musel odpovídat. S obdivuhodným pracovním nasazením však současně se vším tím novým dokázal připravit do tisku velkou část svých prací, které předtím vyšly v samizdatu a následně v exilových časopisech a knižních publikacích.

Zápas o historickou pravdu o slovenské minulosti za druhé světové války, která zůstávala v popředí jeho badatelských a publikačních aktivit, vedl Jablonický od prvních okamžiků návratu svobody na dvě strany. Na jedné proti někdejší „prokurátorským“ dějinám odboje, spojeným s komunistickými legendami a mýty, a na druhé straně proti nově se vynořivším protivníkům pravdy o minulosti z řad někdejší slovenské emigrace - proti ideovým pohrobkům ludáckého Slovenska a apologetům Slovenské republiky, vazalského spojence hitlerovského Německa. Na každém z obou bitevních polí vystupoval Jablonický s otevřeným hledím, bez ohledu na to, zda se to líbí těm či oněm mocným a jaké nepřátele si tím proti sobě postaví, aniž by si nechával otevřená jakákoli zadní vrátka.

Není proti logice zápasu, který Jablonický svádí s legendarizací slovenského státu z dob války, že se pustil se zápalem a šířkou heuristiky, jež jsou mu vlastní, do studia těch otázek poválečných slovenských dějin, jež souvisí

s kriminalizací protivníků komunistické strany z řad slovenských katolíků, činných uvnitř Demokratické strany. Jablonický rozpoznal, jak velkou úlohu při likvidaci odpůrců komunismu na Slovensku měla už od roku 1945 činnost státní bezpečnosti (řízené Noskovým ministerstvem vnitra), maskovaná ochranou státu proti ludáckému podzemí a ludácké emigraci. Podniká rozsáhlé archivní studium spisů ministerstva vnitra i soudních procesů a vytěžuje z nich poznatky pro studie, jež publikoval v posledních dvou třech letech.

Jablonický není typ kabinetního historika. Najde si čas na příspěvky do novin a do populárních časopisů, nelituje času na přednáškovou činnost, ať už jde o studenty nebo širší veřejnost v Bratislavě a v dalších univerzitních střediscích nebo v menších městech. Dosud ani jednou nechyběl mezi referenty na tradičních srpnových setkáních-sympoziiích českých a slovenských učitelů dějepisu v Liberci. Je častým návštěvníkem Prahy, nejen v archivech, ale také na debatách a konferencích pořádaných českými historiky a na přednáškách a diskusích *Klubu slovenské kultury*. Patří k stálým účastníkům schwarzenberských setkání, kde takřka každoročně referuje, a pravidelně se účastní Luhačovic Vlada Čecha.

Jozef Jablonický je angažovaný historik: nikoli v zájmu nějaké ideologie, politické doktríny nebo národního mýtu - jediné jeho angažmá je úsilí o historickou pravdu, padni komu padni. Pětašedesátiny ho zastihují v plné práci. Po osmi letech odevzdá na jaře 1998 vedení Politologického kabinetu svému nástupci, v tom jsou stanovы Akadémie neúprosné i milosrdné zároven. Do důchodu se však nechystá: máme se tedy ještě na co těšit.

POZNÁMKA K JEDNEJ DIASPÓRE

ONDREJ ČERVENÝ

Písané pre K&K, február 2000

Rozsahom objemná, písmom drobná kniha významného slovenského (československého, čiastočne exilového) historika Jána Mlynárika Diaspóra historiografie. Štúdie, články a dokumenty k dejinám československej historiografie v rokoch 1969 – 1989 je hodnotením, glosovaním čs. historiografie normalizovaného dvadsaťročia 1969 – 1989. Na Slovensku pravdepodobne nie je veľmi rozšírená (aspoň podľa mojich skromných vedomostí), pretože – ako ináč – vyšla v Prahe. Za zmienku možno/určite stojí to, že do mojich rúk sa dostala práve prostredníctvom Jozefa Jablonického.

Jeho neúnavná ochota sprostredkovať informácie a časopisy z priateľskej Prahy pochádza z čias, keď mu kolegovia a kamaráti z Čiech podali pomocnú ruku aj vtedy, keď sa o ňom v Bratislave „nevedelo“.

Táto kniha je korektívom dvoch desaťročí pokrivenej historickej produkcie v Československu a mal by ju poznať hádam každý, kto chce seriózne bádať o najnovších dejinách - československých a či slovenských. Starších historikov asi veľmi nepoteší, píše sa tam najmä o nich – o ich zlyhaniach, ohnutých chrbtoch, servilnosti, pritakávaní oficiálnym „vedeckým“ poučkám... Avšak hádam ani nie je určená pre nich. Toto svedectvo o zápase a práci historika Jána Mlynárika je dôležité pre slovenskú historiografiu. Analyzuje a uvádza na pravú mieru dezinterpretácie, polovičaté pravdy i vložené falzifikácie a klamstvá. Možno sa vynorí otázka, prečo vlastne písať o tejto knihe. Dôvodom pre mňa je to, že jednou z postáv, ktorá v nej vystupuje, či skôr vynára sa a mizne, nie je historická postava, ale historik s výsledkami

svojho bádania a výskumnej práce - Jozef Jablonický.

Aby som urobil zadosť faktografickej presnosti, v mennom registri Diaspóry historiografie je pri jeho mene uvedených tridsaťsedem odkazov na stranu alebo strany. Ján Mlynárik, dlhoročný priateľ a generačný súputník Jozefa Jablonického, ho spomína najmä v súvislostiach profesionálnych – historických ako autora kníh a štúdií, z ktorých cituje vo svojich príspevkoch. Ale nielen to. Meno Jozefa Jablonického vystupuje aj pri iných príležitostiach. V liste Milanovi Šimečkovi z 1. 11. 1973 napríklad píše: *„...Tak som odkázaný na informácie od ľudí, čo „tam“ žijú. Čosi mi povedal Domino Tataraka, keď bol v Prahe, alebo ja s ND (pražským) v Bratislave (2 dni) [Mlynárik v tom čase pracoval ako kulisár pražského ND - pozn. O. Č.], z Gracovej korešpondencie som sa toho veľa nedozvedel (pokiaľ ide o širšie súvislosti) a Jožo Jablonický sa ukáže na skok, aby sa nepovedalo a nie je mu do reči: ja, historik, nádenník, on historik, vedúci oddelenia ústavu, a spolu sme začínali. ...“*¹ Autor listu píše o prerušených kontaktoch so Slovenskom a ťažká si na nedostatok informácií. Jablonický tu ešte vystupuje ako úspešný intelektuál vedec-historik, v tom čase zatiaľ preverený člen komunistickej strany.

O dva a pol mesiaca neskôr (15. 1. 1974) opäť v liste Milanovi Šimečkovi sa Mlynárik vyjadril: *„...S pobratimmi historickými slovenskými som sa vari naskrze duchovne rozišiel. Aj ten najtolerantnejší Jožko Jablonický, priateľ zo štúdií, ktorý ma po roku 1972 niekoľkokrát navštívil v divadle a nevedelo mu, že som v montérkach, si naposledy pred rokom, či viac, povzdychol: Vieš, ja som nešiel ani s tou lavicou (Plevzom), ani s tými druhými a Tebou, ja som tak uprostred. Nuž, tak si vymedzil postavenie a teraz si na ňom zakladá tak, že sa už neunavuje ma navštíviť...“*² Už tu možno vystopovať postavenie J. Jablonického ako človeka idúceho

svojou cestou, povedané jeho vlastnými slovami „solitéra“ v slovenskej historickej obci. Ako táto obec vyzerala v sedemdesiatych rokoch z pohľadu vtedy „bývalého“ historika Jána Mlynárika.

Podľa neho: „...*Je to s tými slovenskými historikmi (v porovnaní s Čechmi) slabšie a v tom sa odráža aj slabosť fundamentov národného vedomia. To ma hnevá a v tom vidím niečo, čo ešte dlhý čas bude trápiť každého, čo to s národom myslí aspoň trochu úprimne. Ináč sú moji pobratimovia, slovenskí historici, veľkí národovci. Len sa ich pokús spýtať, čo je to vlastne ten slovenský národ, kde má korene, fundament, odkiaľ a kam ide, kde je jeho budúcnosť a šťastie? (...) Pri všetkej biede doba priniesla očistné delenie a triedenie duchov, pováh, postojov a činov. Holt sa ukázalo, kto čo je a kam patrí. Dovtedy sme boli aj historici, v jednej amorfnej mase, kde sa ťažko žilo a pohybovalo. Teraz je to prefúknuté orientálnym vetrikom jedna radosť. ...*“³

Nuž „orientálny vetrik“ pofukoval a triedili sa nielen duchovia a povahy, ale aj konkrétni ľudia. Jedno takéto triedenie zasiahlo aj Jozefa Jablonického. Keď sa v roku 1973 odmietol dať naverbovať ako spravodajský agent a donášať na svojich kolegov z Rakúska a Nemecka, začali sa Jablonického osobné a najmä profesionálne osudy odvíjať od posudzovania jeho vedeckej práce rôznymi komisiami - prirodzene vedecky erudovanými - zasadali v nich raz historici V. Plevza, M. Gosiorovský, M. Kropilák, inokedy zase V. Horkovič, J. Pivovarči a M. Kropilák.⁴ Vypracúvali posudky - prirodzene negatívne. Jeho vynikajúca a priekopnícka publikácia Z ilegality do povstania bola stiahnutá z knižníc, postihol ho zákaz publikovania, a od roku 1978 aj prístupu k archívnym fondom (asi jeden z najhorších trestov pre činného historika na vrchole tvorivých síl). Povedané jeho vlastnými slovami - dostal sa do „policajného reflektora“. Ako napísal už zmieňovaný J. Mlynárik: „*Jablonického osud je typickým príkladom vedca v Husákovom režime, ktorý chce zostať verným sám sebe*“⁵. Výsledky vedeckého výskumu sa zliali s osobou výskumníka. „Záujem“ o Jablonického vyústil do niečoho asi skutočne ťažko predstaviteľného - vedecká profesionálna

práca, odvedená na vysokej úrovni, sa stala dôvodom na jeho osobnú degradáciu.

J. Jablonický sa postavil proti „prokurátorskému výkladu dejín“ nie na základe nejakého politického kalkulu alebo angažovanosti, „len“ dospel k svojim záverom a hodnoteniam na základe historického výskumu, predovšetkým slovenskej rezistencie a SNP. Sám o tom napísal: „*Mám za sebou základný výskum a dospel som k poznatkom a hodnoteniam, ktoré nemôžem zmeniť pod žiadnym nátlakom. Hlavu nemôžem nahradiť žiadnou protézou. Avšak nie je vylúčené, že „zajtra“ (môže to byť skutočne zajtra, ale aj o niekoľko rokov) bude ohrozovať záujmy republiky aj tá moja hlava, to čo mám v nej. Predsa zdroj škodlivých myšlienok existuje a keď sa naskytne príležitosť, bude ich rozširovať. Takto sa už argumentovalo a recidíva nie je vylúčená. Nevieme do akej budúcnosti kráčame pod plápolajúcimi zástavami.*“⁶ Nazdávam sa, že okrem osobných dispozícií k takémuto postoju sem možno určite prirátavať aj témy, ktorými sa zaoberal, a ktoré študoval. Osudy predstaviteľov slovenského odboja sa v niečom podobali jeho vlastným skúsenostiam. V súvislosti so svojimi osobnými skúsenosťami s prokuratúrou a štátnou bezpečnosťou sa v liste J. Mlynárikovi vyjadril: „*Našťastie som mal možnosť čítať súdne spisy, vedené proti účastníkom odboja a ktorých súdili po roku 1948. Viem do akého svetla dokázali orgány prokuratúry a (iné orgány) postaviť aj tých najzaslúžilejších bojovníkov proti fašizmu. Pritom vychádzali z princípov triednosti, sledovali ochranu záujmov republiky a socializmu atd., atd.*“⁷ O svojom prenasledovaní, vypočúvaní J. Jablonický spísal záznamy, ktoré publikoval ako samizdaty.⁸ A písal aj historické štúdie, čo bolo vzhľadom na všemožné obmedzenia veľmi ťažké a vôbec sa nedalo porovnať s profesionálnymi podmienkami „oficiálnych“ historikov. Jedna z jeho samizdatových prác skutočne stojí za zmienku už aj preto, že v Diaspóre historiografie jej autor (či skôr príčine jej vzniku) venuje značnú pozornosť. Kameňom úrazu sa stali Dejiny Slovenského národného povstania, konkrétne zväzok 5 - Encyklopédia odboja a SNP, ktorá vyšla v nakladateľstve Pravda v roku 1984. J. Jablonický napísal ako odpoveď na vydanú knihu *Poznámky o jednej*

encyklopédii (mimochodom zaslal ich aj vtedajším encyklopedickým pracoviskám). O rozsahu práce hovoria slová J. Mlynárika, „... výpočet chýb a nesprávností, omylov mu vydal na 76 strán husto popísaného elaborátu. Roku 1985 napísal tretí - rozšírený variant, ktorý mal už dvojnásobok strán z roku 1984.“⁹ Podľa autora Poznámok v tejto encyklopédii chýbalo viac ako 230 mien, ktoré by sa v takejto práci nepochybne mali nachádzať.¹⁰ Zaujímavosť a pikantnosť celej veci dodalo to, že Jablonického si predvolali na ŠTB, kde sa odohral rozhovor, ktorý opísal v zápise „Pán Jablonický - venujte sa histórii!“¹¹ V tomto prípade sa nespisovala zápisnica a obaja príslušníci ŠTB (kapitán Marko a Repašský) sa správali korektné. Témou „vysvetľovania“ boli práve *Poznámky o jednej encyklopédii*. Dokonca Jablonického nabádali, aby napísal recenziu na všetkých päť zväzkov *Dejín Slovenského národného povstania*. Tento postup bol skutočne zaujímavý, hoci už bol predznamenán tým, že v ten istý deň (17. 10. 1985) bol Jablonický preradený do oddelenia výskumu Štátneho ústavu pamiatkovej starostlivosti. Ľahko si možno domyslieť, na čí popud. Možno sa oprávnene domnievať, že vecná, faktograficky podoprená kritika encyklopedického diela vzbudila určitý rešpekt aj v „eštébáckych“ kruhoch a tieto mladé policajné kádre skúsili novú taktiku – čo tak zavalíť rebelujúceho historika prácou, aby nemal čas písať „závadné písomnosti“. Ale historik, ktorý už vedel čosi o policajných praktikách, im nenaletel. Jablonický o tom píše:

Nie je tajomstvom, že moje historické štúdie od roku 1981 sú vo vyšetrovacích zväzkoch ako „dôkazy“ o mojej vraj trestnej činnosti. Dodnes ma trestne stíhajú. Moja knižnica zostala vyrabovaná policajnými prehliadkami, nemám prístup do archívov. Nemám možnosť cestovať do zahraničia, odobral sa mi cestovný pas. Zaranžovala sa spoločenská a pracovná izolácia, ktorú upevňovali domové prehliadky, výsluchy a policajné sledovanie. Zrazu ale počujem na pôde ŠTB: „Pán Jablonický, venujte sa histórii.“ Prečo? Akej histórii?

Jozef Jablonický sa venuje histórii dodnes, avšak s istotou možno povedať, že nie na základe odporúčania komunistickej tajnej polície.

Tento text je len čriepkom v mozaike osudov jedného historika počas normalizačných rokov. Asi najhodnotnejšou výpoveďou o tejto téme by boli memoáre samotného Jozefa Jablonického o vlastnej perzekúcii. Anglický historik Timothy Garton Ash o svojom agentúrnom zväzku, ktorý o ňom viedla východonemecká STASI, napísal knihu.¹² Spoločné majú obaja títo muži to, že sú historici, čo im dáva zriedkavú možnosť využiť svoju profesionálnu erudíciu pri rekonštruovaní histórie, ktorú sami prežili, konfrontovať spisy s vlastnými záznamami a spomienkami. Tento počin by bol nielen príspevkom k dejinám normalizácie na Slovensku, ale i svedectvom o nezávislej historiografii počas husákovského režimu.

Jablonický však takúto možnosť doteraz nemá. V rozhovore z 21. februára 2000 sa vyjadril, že v Českej republike – kde jestvuje zákonný podklad na nahliadnutie do agentúrnych zväzkov, ktoré o svojich občanoch viedla komunistická tajná polícia (Štb) – požiadal o preverenie, či o jeho osobe bol vedený spis. Z Pardubic mu odpovedali, že jeho agentúrny zväzok ANTI (pod týmto krycím menom ho viedla Štb) sa u nich nenachádza a bol v rámci delimitácie predisponovaný na slovenskú tajnú službu...

1) Mlynárik, J.: *Diaspóra historiografie*. Štúdie, články a dokumenty k dejinám československej historiografie v rokoch 1969-1989, Vydavateľstvo Ipef, Praha 1998, s. 440.

2) Mlynárik, J.: cit. dielo, s. 442.

3) Mlynárik, J.: cit. dielo, s. 442 - 443.

4) Táto komisia bola po roku 1989 aj predmetom súdneho sporu, o ktorom píše v tomto čísle K&K Norbert Kmeť.

5) Mlynárik, J.: cit. dielo, s. 42.

6) *Korešpondencia Jozefa Jablonického s Jánom Mlynárikom*, *Slovenské rozhľady*, 2/1995, s. 301

7) *Korešpondencia Jozefa Jablonického s Jánom Mlynárikom*, *Slovenské rozhľady*, 2/1995, s. 299

8) Pozri napr.: *Jablonický, J.: Štyri dni v cele* 110. Samizdat, Bratislava 1981; *Jablonický, J.: Z cely do nemocnice*. Samizdat, Bratislava 1981; *Jablonický, J.: Kontrarevolucionár v červenej košeli*, Samizdat, Bratislava 1981; *Jablonický, J.: O piatom desaťročí*. Samizdat, Bratislava 1982; *Jablonický, J.: V sieťi normalizácie*. Samizdat, Bratislava 1987

9) Mlynárik, J.: cit. dielo, s. 61.

10) cit. dielo, s. 163.

11) *Jablonický, J.: Pán Jablonický - venujte sa histórii! Naše snahy*, No.4, June - July, Volume 22, s. 8 - 10.

12) Ash, T. G.: *Spis. Osobný príbeh*, Bratislava, Archa, 1998, 214 s. Len pre zaujímavosť, Ashovo krycie meno bolo Romeo.

VERNÝ VLASTNÉMU PRESVEDČENIU

OSUDY NEZÁVISLÉHO HISTORIKA JOZEFA JABLONICKÉHO

JURAJ MARUŠIAK

Písané pre K&K, február 2000

Jozef Jablonický sa narodil 3. januára 1933 v Zavare pri Trnave. V roku 1957 skončil štúdium histórie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Ako študent sa v máji 1956 zúčastnil spontánnych študentských mítingov, ktoré neboli zvolané ani kontrolované vtedajším Československým zväzom mládeže, t.j. oficiálnou mládežníckou organizáciou. Na týchto zhromaždeniach odznali požiadavky na reformu vysokoškolského štúdia i čiastočnú demokratickú verejnú života. Stal sa predsedom tzv. deklaračného výboru študentov bývajúcich v internáte na Suvorovovej (teraz Dobrovičovej) ulici.

Počas tohto zhromaždenia prítomní univerzitní stranícki funkcionári Peter Colotka a Pavol Ondruš boli vypísaní a študenti ich ani nepustili k slovu. Vtedy sa o Jablonického prvý raz zaujímala komunistická Štátna bezpečnosť. Pre účasť na tzv. študentských udalostiach, ako tieto zhromaždenia nazvala oficiálna propaganda, Jablonický nemohol nastúpiť na vedeckú aspirantúru do Slovenskej akadémie vied.¹

Po skončení vysokej školy sa zamestnal ako inšpektor pre kultúru na ONV v Trnave, neskôr sa stal stredoškolským profesorom. V tom čase vstúpil do KSČ. Zaoberal sa dejinami robotníckeho hnutia a KSČ v regióne. Publikoval tri monografie venované uvedenej problematike.²

Na vedeckú aspirantúru v Historickom ústave SAV mohol nastúpiť až v októbri 1960. Vo svojej práci sa zamerával na dejiny protifašistického odboja na Slovensku a Slovenského národného povstania v roku 1944.³ Svoje vedecké začiatky s odstupom rokov hodnotí kriticky: „*Totálné deformácie ovplyvňovali aj moje prvé kroky ako začínajúceho historika. Dnes si dobre uve-*

domujem, ako som málo vedel o občianskom odboji pred dvoma desaťročiami a ako papagáj som opakoval niektoré tézy z prokurátorského výkladu dejín. Štúdium prameňov a rozhovory s desiatkami postihnutých osôb mi postupne otvárali oči.“⁴ Tomuto obdobiu dejín Slovenska a mesiacom, ktoré nasledovali bezprostredne po oslobodení Slovenska sovietskymi vojskami v rokoch 1944–45, vrátane obnoveniu československej štátnej moci sa venuje kniha Slovensko na prelome (1965). Vyvrcholením jeho vedeckej činnosti v šesťdesiatych rokoch sa stala kniha Z ilegality do povstania (1969) o nekomunistickom odboji. Jablonický ju podľa vlastných slov koncipoval ako kritiku a polemiku s knihou Gustáva Husáka Svedectvo o Slovenskom národnom povstaní.⁵

Keďže kniha nebola poplatná oficiálnemu výkladu dejín, podľa ktorého mala vedúcu úlohu v odboji komunistická strana, jej autor sa začiatkom sedemdesiatych rokov stal terčom ostrej kritiky ideológov a oficiálnych historikov komunistického režimu (napr. Viliama Plevzu, Václava Krála a Miroslava Kropiláka). Napriek tomu, že samotný tajomník ÚV KSS Ľudovít Pezlár Jablonickému prisľúbil, že hoci jeho kniha bola stiahnutá z kníhkupectiev i knižníc, on sám nebude osobne postihnutý a bude môcť ďalej pracovať a publikovať ako historik, kampaň proti Jablonickému v roku 1974 vyústila do jeho núteného odchodu zo SAV a zákazu publikačnej činnosti.⁶ Hoci v roku 1969 bola už obnovená cenzúra a kniha bola schválená, bola na ňu vypracovaná dodatočná expertíza, ktorá ju označila za škodlivú. Jej autora zároveň v roku 1977 vylúčili z KSČ. Ďalšia kniha, zaoberajúca sa komunistickým protifašistickým odbojom, ktorú Jablonický pripravoval na vydanie a ktorej rukopis už odovzdal na oponentúru, nemohla vyjsť vôbec.⁷ Až do roku 1989 pracoval v Štátnom ústave pamiatkovej starostlivosti.

Hoci nebol jediným slovenským historikom, ktorý bol po roku 1970 politicky perzekvovaný,

podobný osud postihol napr. Michala Dzvónika, Annu Štvrteckú, Júliusa Mesároša, Ľubomíra Liptáka a ďalších, bol spoločne s Jánom Mlynárikom žijúcim v Prahe jediným slovenským historikom, ktorý začal publikovať v samizdatových periodikách a odmietol uzavrieť akýkoľvek kompromis s režimom. Okrem viacerých štúdií, ktoré vyšli v samizdatových a exilových časopisoch, podieľal sa aj na troch exilových zborníkoch venovaných SNP. Štátne úrady mu znemožnili prístup k archívnym prameňom. Jeho publikačné aktivity boli príčinou častých domových prehliadok v jeho byte, Štátna bezpečnosť mu zhabala viaceré knihy a excerptá, skonfiškovala mu tiež niekoľko hotových rukopisov a viackrát bol aj zadržaný.⁸ Medzi zhabanými rukopismi bol aj text začatej novej monografie *Odboj a povstanie*, obsahujúci štúdie o neúspechu povstania v Bratislave, o partizánskom hnutí v auguste 1944 a i. Proti perzekúciám protestoval, trval na svojich právach, obhajoval sa pri výsluchoch, podával žalobu proti porušovaniu autorských práv.⁹

Po vylúčení z oficiálnej historiografie sa zblížil so skupinou disidentov okolo Miroslava Kusého, Milana Šimečku a Júliusa Strinku. Spolupracoval aj s proskribovanými českými historikmi, za všetkých stačí spomenúť Víléma Prečana.¹⁰ V roku 1976 bol v súvislosti s vyšetrovaním a trestným stíhaním bývalého poslanca snemu Slovenskej republiky z rokov 1939–1945 Pavla Čarnogurského stíhaný ako podozrivý z trestného činu hanobenia prezidenta republiky.¹¹ Trestným stíhaním sa mu vyhrážala Generálna prokuratúra vtedajšej Slovenskej socialistickej republiky aj v júli 1979, príčinou mala byť jeho publikačná činnosť v samizdate a v exilovej spisbe.¹² Stal sa, povedané slovami Miroslava Kusého, „enfant terrible slovenskej oficiálnej histórie“.¹³ Jeho práce sa vyznačujú precíznosťou a dôrazom na faktografickú presnosť.

Napriek nepriaznivým podmienkam publikoval v exile a samizdate od roku 1978 viacero historických štúdií, v ktorých polemizoval s oficiálnou interpretáciou najnovších dejín Slovenska. Jeho prvou samizdatovou prácou bola štúdia o zlyhaní jednotiek slovenskej armády na východnom Slovensku v auguste 1944, čo nemeckým jednotkám uľahčilo vybudovať opev-

nenie v Karpatoch proti postupujúcim sovietskym vojskám.¹⁴ Hoci Jablonický odmietol oficiálnu verziu dejín slovenského protifašistického odboja i falzifikácie, vedúce k zveličovaniu roly G. Husáka v SNP, zastáva názor, že Slovenské národné povstanie „je a zostáva veľkým pozitívnym medzníkom v dejinách slovenského národa“.¹⁵ V súvislosti s oslavami 40. výročia Slovenského národného povstania v roku 1984 vyšli na Slovensku viaceré diela venované tejto problematike. Jablonický na ne reagoval knihou *Povstanie bez legend*, kde polemizuje predovšetkým s oficiálnou legendou o rozhodujúcej úlohe 5. ilegálneho vedenia Komunistickej strany Slovenska, ktorého členom bol aj vtedajší generálny tajomník Ústredného výboru KSČ a prezident Československa Gustáv Husák.¹⁶

V samizdate a neskôr aj v exile vyšla jeho práca *O historiografii SNP*. Táto štúdia je bilanciou dovtedajšej historickej produkcie venovanej problematike Slovenského národného povstania i protifašistického odboja. Zároveň sa zaoberá povojnovým osudom jednotlivých účastníkov tohto protifašistického vystúpenia slovenského národa. Obdobie päťdesiatych a začiatku šesťdesiatych rokov autor charakterizuje ako obdobie deformácie historického výskumu SNP pod vplyvom stalinizmu a obviňovania jeho komunistických účastníkov z tzv. slovenského buržoázneho nacionalizmu, resp. znávania a prenasledovania príslušníkov nekomunistického odboja. „Pokusy o rehabilitáciu postihnutých účastníkov SNP a snahy o iný výklad histórie SNP, ako určoval režim, mocensko-politické orgány ešte aj koncom päťdesiatych rokov drasticky potláčali,“ uvádza Jablonický.¹⁷ Obdobie šesťdesiatych rokov charakterizuje ako rozchod s dogmatickými názormi.¹⁸ V exilovom vydaní sa kniha končí analýzou historickej produkcie sedemdesiatych a osemdesiatych rokov, ktoré sa vyznačovalo novou vlnou dogmatizmu a deformácií, tentoraz s cieľom zdôrazniť zásluhy G. Husáka. Tento politik totiž odvodzoval svoju legitimitu a svoje politické pôsobenie práve z obdobia SNP. V druhom prepracovanom vydaní z roku 1994 autor túto knihu doplnil o pasáž polemizujúcu s názormi skupiny slovenských domácich i exilových katolíckych a konzervatívno-nacionalisticky oriento-

vaných historikov, ktorí sa hlásia k ideológii Slovenskej republiky z rokov 1939–1945 a odmietajú SNP ako povstanie údajne namierené proti slovenskej štátnosti. Podobné interpretácie odmieta ako jednostranné.

V októbri 1987 si spoločne s Jánom Čarnogurským, Františkom Mikloškom a Antonom Seleckým pripomenul na zhromaždení v Čerbovej pri Ružomberku 80. výročie zastrelenia pätnástich miestnych občanov uhorskými žandarmi, ktorí požadovali, aby novopostavený kostol vysvätil ich rodák a iniciátor stavby Andrej Hlinka. Účastníci spomienky v roku 1987 položili vence na hrob obetí masakry a Jablonický predniesol historickú prednášku.¹⁹

Jablonický sa podieľal aj na vzniku Vyhlásenia k deportácii Židov zo Slovenska v októbri 1987. Vyhlásenie odsúdilo deportácie slovenských Židov počas druhej svetovej vojny a protižidovské opatrenia režimu vojnového Slovenského štátu ako nezákonné a neľudské, ako najväčšiu tragédiu v dejinách Slovenska.²⁰

Po páde komunistického režimu v novembri 1989 bol Jablonický vymenovaný za predsedu Komisie vlády SR pre analýzu historických udalostí z rokov 1967–1970 a podpredsedu federálnej komisie historikov, ktorá skúmala uvedené obdobie. Od roku 1989 až do júna 1998 pôsobil ako riaditeľ Politologického kabinetu

FRANTIŠEK MIKLOŠKO, JÁN ČARNOGURSKÝ A JOZEF JABLONICKÝ V ČERBOVEJ, OKTÓBER 1987

SAV, odvtedy je jeho vedeckým pracovníkom.²¹ Po roku 1989 sa venoval problematike dejín Slovenska v rokoch 1945–48, najmä perzekúciám a diskreditácii funkcionárov Demokratickej strany zo strany komunistami ovládanej Štátnej bezpečnosti na jeseň 1947. V súčasnosti sa orientuje na politické procesy päťdesiatych rokov a na osudy účastníkov SNP po druhej svetovej vojne. Pokračuje v polemike s nacionalistickými a ľudáckymi publicistami, ktorí obhajujú režim fašistického Slovenského štátu. V tejto oblasti vyvíja bohatú prednáškovú i publicistickú aktivitu. Hoci po roku 1989 nevstúpil do nijakej politickej strany, v parlamentných voľbách v roku 1992 kandidoval ako nezávislý kandidát na listine Sociálnodemokratickej strany Slovenska. •

1) Marušiak, J.: *Rebeli v pyžamách. Slovenskí študenti v roku 1956*. In: *Historická revue*, č. 8, 1994, s. 20.

2) Mlynárik, J.: *Rozdvojené dejepisectvo*. In: *Slovenské rozhľady*, č. 5, 1995, príloha, s. 25.

3) Fridner, P.: *...a znova som v opozícii*. Rozhovor s J. Jablonickým. In: *Práca*, 5.9.1998, s. 12.

4) Jablonický, J.: *K problémom občianskeho odboja*. Citované podľa: Prečan, V.: *Historik proti násiliu*. In: *Zborník o Slovenskom národnom povstaní*, zv. II., Vydavateľstvo Naše Snahy, Toronto 1980, s. 6. V tomto čísle *K&K*, s. 57.

5) Kamenistý, J.: *Trpká púť histórie - trpká púť historika*. In: *Slovenské rozhľady*, č. 4, 1995, s. 13.

6) Prečan, V.: cit. dielo, s. 7-8.

7) List J. Jablonického ZO KSS pri pracoviskách historických vied SAV. Bratislava, 13. 4.1999. In: Osobný archív J. Jablonického. (Za zapožičanie materiálu z osobného archívu J. Jablonickému ďakujem. Juraj Marušiak)

8) Mlynárik, J.: *Rozdvojené dejepisectvo...*, s. 26; Leško, M.: *Nebudem oficiálnym historikom* (rozhovor s J. Jablonickým). In: *Nové slovo*, č. 26, 1990, s. 14-15; Korešpondencia J. Jablonického s J. Mlynárikom. In: *Slovenské rozhľady*, č. 6, 1995, s. 279-322; Jablonický, J.: *Záznamy o perzekúcii historika*. In: *Slovenské rozhľady*, č. 7, 1996, s.

31-55; Kopcsay, M.: *SNP - Hľadanie pravdy pod nánosom komunistickej a ľudáckej propagandy*. In: *SME-plus*, č. 35, 1997, 28.8.1997, s. 16-17; *Rozhľady s dokumentáciou*. In: *Slovenské rozhľady*, č. 6, 1995, s. 11-43.

9) Prečan, V.: cit. dielo, s. 8-9.

10) Leško, M.: cit. dielo

11) Kamenistý, J.: cit. dielo, s. 16.

12) Leško, M.: cit. dielo

13) Kusý, M.: *Eseje*. Archa, Bratislava 1991, s. 103.

14) Leško, M.: cit. dielo, s. 15.

15) Jablonický, J.: *Glosy o historiografii SNP*. NVK International, Bratislava 1994, s. 58.

16) Jablonický, J.: *Povstanie bez legiend*. Obzor, Bratislava 1990, s. 10.

17) Jablonický, J.: *Glosy...*, s. 38.

18) Tamže, s. 45.

19) Gašaj, N.: *Černovská tragédia 1907* (alebo ako V. Havel prebudil spiacieho ducha A. Hlinku). In: *OS*, č. 6, 1997, s.26.

20) Vyhlásenie k deportácii Židov zo Slovenska. In: *Ľud*, 12.1.1990, s. 3. / Rozsiahly materiál o tomto vyhlásení spolu so samotným vyhlásením bol publikovaný v *K&K* 1/99 (pozn. redakcie).

21) Fridner, P.: cit. dielo

DOZVUKY NORMALIZÁCIE

NORBERT KMEŤ

Písané pre K&K, február 2000

Dr. Jozef Jablonický vydal roku 1969 prácu o občianskom odboji pod názvom Z ilegality do povstania, ktorá sa roku 1994 stala predmetom súdneho sporu medzi J. Pivovarčim a J. Jablonickým. Skôr než sa zmienim o spomínanom súdnom procese, v stručnosti uvediem „históriu“ jej dodatočného posudzovania. Napriek perzekúcii, ktorej bol Jablonický po roku 1973 vystavený, tejto knihy sa nikdy nezriekol.

Kniha hneď po vyjdení vzbudila záujem odbornej verejnosti a bola ňou pozitívne hodnotená. O tejto Jablonického práci vydal pochvalnú recenziu v *Historickom časopise* roku 1970 Miroslav Kropilák. Vyzdvihol v nej napríklad to, že J. Jablonický polemizuje s inými autormi a spresňuje údaje uverejnené v poznámkovom aparáte Zbierky dokumentov o SNP, ktorej editorom bol Vilém Prečan. M. Kropilák sa pochvalne vyjadril aj o tom, že J. Jablonický touto prácou nesledoval „nejaké bočné ciele“. Ďalší pozitívny ohlas knihy Z ilegality do povstania si mohol jej autor prečítať v Kropilákovom referáte *Stav historického výskumu a novšie výsledky: Slovensko za druhej svetovej vojny*, prednesenom „na medzinárodnej konferencii vo Varšave v lete 1970“¹.

Ján Pivovarčí prišiel dokonca súkromne pochváliť túto prácu. Ten spolu s Jablonickým napísal knihu o Slovenskom národnom povstaní, ktorá vyšla aj v anglickom preklade² vo vydavateľstve Obzor roku 1969³.

Roku 1973 J. Jablonickému začali prichádzať prvé varovné signály z vydateľstva Pravda, kde mu pri príležitosti 30. výročia SNP mala vyššou knihu o zástoji KSS v protifašistickom odboji. Redaktorka Lea Škanderová od Jablonického žiadala, aby prácu čo najskôr napísal odovzdal do vydavateľstva. Varovala ho, aby sa

nepúšťal do polemiky „so žiadnym terajším vysoko postaveným stranickým alebo štátnym funkcionárom“. O knihu Z ilegality do povstania prejavil záujem aj Viliam Šalgovič, vtedajší predseda Ústrednej kontrolnej a revíznej komisie (ÚKRK) KSS. V apríli 1973 zavolať vtedajšiemu riaditeľovi vydavateľstva Pravda Jaroslavovi Hlínickému, aby sa niečo podniklo, pretože Jablonického práca chváli „demokratov“. Šalgovičov záujem o knihu mohol vyplývať z toho, že J. Jablonický v nej polemizoval s V. Šalgovičom ako s kandidátom historických vied „v hodnotení funkcie a zástoja kapitána Michala Pavloviča“.

Ludovít Pezlár v osobnom rozhovore 4. októbra 1973 povedal Jablonickému okrem iného aj to, že „Viliam Šalgovič nemal podiel alebo iniciatívu na tom, že kniha Z ilegality do povstania bola predmetom dodatočného posudzovania a rokovania na sekretariáte ÚV KSS“. Zároveň ho ubezpečil, že pre toto dielo nebude nijakým spôsobom postihnutý.⁴

Roku 1973 začali komplikácie s vydaním ďalšej monografie J. Jablonického KSS v protifašistickom odboji. Pezlár jej autora opäť uistil, že táto práca vyjde vo vydavateľstve SAV. Vydanie Jablonického knihy mal zabezpečiť J. Červinka, ktorý sa snažil celú vec vybaviť v prospech J. Jablonického. Napokon sa celá vec uzavrela podobne ako pri knihe Z ilegality do povstania: na základe „rozhodnutia tajomníka ÚV KSS s. L. Pezlára“ z 18. januára 1974 sa vytvorila komisia na posúdenie rukopisu predloženej práce. Vypracovaný posudok podľa Jablonického neposlúžil na jej vydanie, ale na degradáciu jeho osoby.

Koncom apríla 1974 sa Jablonický „pri komplexnom pracovno-politickom hodnotení“ dozvedel od M. Kropiláka o posudku, ktorý vypracovali M. Gosiorovský, V. Plevza a M. Kropilák a 11. 4. 1974 adresovali vydavateľstvu SAV. Z uvedených pripomienok Jablonický mienil viaceré rešpektovať a zapracovať do textu napriek tomu, že ani jeden so spomínaných recenzentov „nerobil základný výskum problematiky“.

Keďže vydanie tejto monografie sa odkladalo, J. Jablonický ju prihlásil do literárnej súťaže, vyhlásenej pri príležitosti 30. výročia SNP, kde získala „III. cenu v kategórii historicko-populárnych diel“, ale tá mu nebola udelená.⁵

V tomto období „sa začal rysovať scenár podivnej aparátnicko-polícajnej hry“⁶. Roku 1973 Jablonický pripravoval monografiu KSS v protifašistickom odboji a na druhej strane sa v tichosti pripravovala komisia, ktorá mala dodatočne posúdiť jeho predchádzajúcu knihu Z ilegality do povstania.

Realizátori tejto akcie napokon našli osoby, ktoré vypracovali žiadaný posudok. Zabezpečil ich zástupca riaditeľa Ústavu marxizmu-leninizmu Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska (ÚML ÚV KSS) Ivan Hutira.⁷ Komisia na posúdenie knihy Z ilegality do povstania vznikla rozhodnutím tajomníka ÚV KSS Jána Janíka 30. júla 1973⁸ a pracovala v zložení Vasil Horkovič, Ján Pivovarčí a Miroslav Kropilák.

Jablonický sa postupne dozvedal viac o činnosti tejto komisie. O posudzovaní práce Z ilegality do povstania ho informoval Kropilák 21. septembra 1973. Jablonický si v tento deň prečítal list, ktorý adresovalo Kropilákovi oddelenie agitácie a propagácie ÚV KSS. Kropiláka v ňom ultimatívne vyzvali, aby napísal posudok na prácu Z ilegality do povstania. Napokon trojčlenná komisia napísala dva posudky.⁹

Horkovič a Pivovarčí napísali posudok, ktorý Plevza odoslal 19. septembra 1973 Jánovi Škodovi, vedúcemu oddelenia propagandy a agitácie ÚV KSS. Plevza v sprievodnom liste uviedol, že posudok vypracovala komisia v zložení Horkovič a Pivovarčí a „tretí člen komisie - doc. dr. Miroslav Kropilák, DrSc. sa na vypracovaní stanoviska napriek mnohým urgenciám nepodieľal“. Autori posudku napríklad uviedli, že Jablonický „prispôbil svojmu zámeru výber i interpretáciu materiálu a celú históriu občianskeho odboja vykladá objektivisticky, v dôsledku čoho sa mu nepodarilo zhodnotiť občiansky odboj z pozícií robotníckej triedy a komunistickej strany, ktorá mala vedúce postavenie v národnooslobodzovacom boji“. Podľa Horkoviča a Pivovarčího autor nedocenil úlohu komunistickej strany v odboji, zvlášť V. ilegálneho ÚV KSS a v práci sa nachádzajú podľa nich „zjavné an-

tisovietske narážky“. Podľa názoru týchto recenzentov sa Jablonický dopustil „ďalších závažných chýb“: „s uznaním sa vyjadruje o generálovi Píkoví“, dovolil si uviesť, že „po sovietskych partizánoch predstavovali Francúzi druhú solídnu pomoc štátov antihitlerovskej koalície slovenským povstalcem“.¹⁰ Samozrejme, v tomto posudku je veľa ideologicko-normalizačných floskúl, za ktoré by sa nemusel hanbiť, ako uvádza Jablonický, „ani taký deformátor dejín SNP ako Václav Král“.¹¹

V posudku, ktorý roku 1973 vypracoval Kropilák na knihu Z ilegality do povstania, je uvedené, že „prvá reagencia čitateľa alebo recenzenta hneď po vyjdení knižky a vyhodnocovanie celkového pôsobenia diela teraz po 3-4 rokoch, keď sa starostlivejšie považuje o jej jednotlivých zložkách a keď sme napokon aj múdrejší z nových poznatkov a z posudzovania širších súvislostí, nemôže byť totožné“.¹² Týmto spôsobom sa vtedajší riaditeľ HÚ SAV Kropilák vyrovnal s tým, čo napísal roku 1970.

Takto sa teda zmenilo zmýšľanie historikov, ktorí najprv vychválili Jablonického prácu Z ilegality do povstania v superlatívoch, a neskôr ju i jej autora zhodnotili úplne opačne. Obidva posudky, ktoré boli dodatočne vypracované na dielo Z ilegality do povstania, si Jablonický prečítal za prítomnosti Jaroslava Červinka 4. októbra 1973 potom, čo mu tajomník ÚV KSS Pezlár „oznámil stanovisko sekretariátu ÚV KSS z 27. septembra 1973“ a uviedol aj príčiny stiahnutia uvedenej monografie z verejných knižníc. Pezlár pritom Jablonického nezabudol ubezpečiť, že ako komunista môže „spokojne žiť a pracovať, publikovať výsledky svojej práce“.

Dňa 4. októbra 1974 Jablonický dostal od tajomníka ÚV KSS odporúčanie, aby „si svoje stanoviská a názory nevyrovnával s autormi posudku“. V prípade záujmu mal J. Jablonický napísať svoje stanovisko k posudkom, ktoré mal odovzdať buď Pezlárovi, alebo Plevzovi.¹³ Podľa uznesenia sekretariátu ÚV KSS prijatého 27. septembra 1973 mal Pezlár¹⁴ zabezpečiť „zverejnenie posudku autorov Vasila Horkoviča a Jána Pivovarčího v podobe recenzie v najbližšom čísle Historického časopisu SAV“. Jablonický bol pripravený reagovať na ňu, ale „recenzia nikdy nebola publikovaná“.

Dňa 27. septembra 1973 bol pre účastníkov medzinárodnej vedeckej konferencie v Budapešti usporiadaný koktail v hoteli Budapest. Zúčastnili sa ho Jablonický i Plevza. Na spomínanom koktaili urobil Plevza vedľa seba miesto Jablonickému, aby si mohol k nemu prisadnúť a pripíjal napríklad na Jablonického zdravie, ale „ani slovom nenaznačil, že podpísal a 19. septembra 1973 odoslal list s posudkom na knihu Z ilegality do povstania“.¹⁵

Pomaly, ale isto sa začal rysovať scenár podivnej aparátnicko-policiajnej hry. V poslednom dejstve bola už aj *cela a stíhanie* (zvýraznené Jablonickým).¹⁶ Napokon Jablonický roku 1974 rozviazal pracovný pomer s HÚ SAV „na základe tzv. vzájomnej dohody“¹⁷ a od 1. septembra 1974 bol „pracovníkom Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave“.¹⁸ Pokračoval vo svojej vedeckej práci aj napriek tomu, že mu normalizačný režim znemožnil naďalej pracovať v HÚ SAV.

Niektoré z uvedených skutočností zverejnil vo svojej knižke Glosy o historiografii SNP (1994). Predchádzala jej štúdia *O historiografii Slovenského národného povstania*, ktorú vydal ako samizdat roku 1980¹⁹. Tá neskôr vyšla pod názvom Manipulovaná história SNP v 3. zväzku Zborníka o SNP, ktorý vydal Martin Kvetko roku 1983 v exilovom vydavateľstve Naše snahy v Toronte. V týchto prácach sa spomína aj Ján Pivovarčí, ktorý sa v knihe Glosy o historiografii SNP dočítal o tom, že bol členom komisie určenej stranickým aparátom na posúdenie knihy Z ilegality do povstania.

Prekvapivé pokračovanie tejto kauzy prišlo po roku 1989. Čo Pivovarčimu „nevadilo“ počas komunistického režimu, ho pobúrilo už po páde železnej opony. Za tvrdenia, ktoré Jablonický v Glosách uverejnil o jeho osobe (s. 88-89), Pivovarčí prostredníctvom advokáta I. Petroviča v roku 1994 požadoval jednak ospravedlnenie, ktoré malo byť uverejnené v denníku *Pravda* a v *Historickom časopise SAV*, a jednak to, aby Jablonický odvolal (!) svoje tvrdenia o účasti Pivovarčího na normalizačných praktikách. Okrem toho mu Jablonický mal zaplatiť 100 000 Sk ako náhradu nemajetkovej ujmy.²⁰

Nakoľko J. Jablonický nereagoval ani na Pivovarčího list z 15. mája 1994, ani na list

I. Petroviča, celou záležitosťou sa od 7. novembra 1994 začal zaoberať Mestský súd v Bratislave. Tento spor sa uzavrel až po piatich rokoch, keď Okresný súd v Bratislave IV. návrh J. Pivovarčího zamietol. „Podľa názoru súdu však samotná výpoveď navrhovateľa, svedkov i vyššie uvedené svedecké materiály jednoznačne preukazujú a potvrdzujú, že odporca na strane 88-89 v Glosách o historiografii SNP uvádzal pravdivé údaje o činnosti komisie utvorenej ad hoc pre posúdenie jeho diela Z ilegality do povstania v zložení: Horkovič, Kropilák, Pivovarčí, je teda zrejmé, že sa nedopustil uverejnenia nepravdivých informácií“.²¹ Spomínaný súdny proces bol jediným ponovembrovým procesom, v ktorom sa predmetom sporu stala historiografia.²²

Celý proces sa viedol zo strany žalobcu - J. Pivovarčího o tvrdenie, že on nebol členom žiadnej komisie ÚV KSS, ktorá posudzovala prácu Z ilegality do povstania, a nikdy ani nespolupracoval s Horkovičom. Podľa vyjadrenia J. Pivovarčího on len napísal a podpísal pripomienky k tejto práci v rozsahu 9 rukopisných strán a celú túto vec vykonal na základe rozkazu svojho nadriadeného J. Šimovčeka.²³

Horkovič, na rozdiel od Pivovarčího pred súdom počas výsluchu svedkov pripustil existenciu komisie na posúdenie práce Z ilegality do povstania, ale Ervín Pavliak sa rozpamätal len na to, že sa o nejakej komisii hovorilo, ale nevedel, či bola, alebo nebola zriadená. Ivan Hutira o žiadnej komisii nevedel.²⁴ Zaujímavá bola v tejto súvislosti výpoveď Plevzu pred súdom 15. apríla 1997. Uviedol totiž, že takáto komisia neexistovala a na posudok práce si nepamätal. Napokon ale vyhlásil, „že na nátlak Ľ. Pezlára posudok odovzdal na ÚV KSS, lebo mal podpisové právo“. Hoci sudkyňa prečítala sprievodný list k stanovisku k posudzovanej knihe z 19. septembra 1973, Plevza sa tváril „akoby tento dôkaz (podč. Jablonický) neexistoval“.²⁵

Súdny proces, ktorý sa začal päť rokov po Novembri 1989 a v ktorom vystupovali na jednej strane osoby normalizujúce historickú obec, a na druhej strane týmto režimom perzekvovaný J. Jablonický, sa definitívne skončil 21. januára 1999 vynesením rozsudku v prospech Jablonického. Okresný súd Bratislava IV dospel „k názoru, že zo strany odporcu (t.j. J. Jablonic-

ký - N.K.) nedošlo k nepravdivým skutkovým tvrdeniam a teda nespôsobil neoprávnený zásah, ktorý je podkladom pre postup súdu podľa ust. § 11 a nasl. Občianskeho zákoníka, preto návrh navrhovateľa (t.j. J. Pivovarčí - N.K.) zamietol".²⁶ Hoci žalobcovi Pivovarčimu išlo v tomto konaní predovšetkým o ochranu osobnosti a náhradu nemajetkovej ujmy, meritom veci bolo opätovné dokazovanie - zo strany Jablonického - práva publikovať pravdivé, aj keď pre podaktorých nepohodlné a nelichotivé fakty, teda nezamĺčovať alebo nevytesňovať ich z historiografie.

Proces, v ktorom musel Jablonický po novembri 1989 obhajovať to, čo vedel už na jeseň 1973, je neodeliteľnou súčasťou ponovembrového vývoja na Slovensku, na ktorom sa dá ilustrovať výrazná personálna kontinuita s osemdesiatymi rokmi. (...)

Jablonický nielen v období normalizácie, ale aj v súdnom procese s Pivovarčim obhajoval „svoju publikačnú činnosť. Dohra pred súdom o historiografii SNP v januári 1999 skončila. Lenže zápas o výklad historiografie SNP pokračuje".²⁷

1) Bližšie pozri Jablonický, J.: *V sieti normalizácie*. Samizdat, Bratislava 23. február 1987, s. 9.

2) Publikácia *The Slovak National Uprising*. Obzor, Bratislava 1969 bola recenzovaná napríklad Miroslavom Ličkom v exilovom časopise *Naše snahy* č. 1-2/1973. Bližšie pozri Ličko, M.J.: *Ako chutí cudzina*, Kalligram, Bratislava 1999, s. 503-506.

3) Bližšie o práci, ktorú napísal J. Jablonický spolu s J. Pivovarčim pozri Jablonický, J.: *Glosy o historiografii SNP. Zneužívanie a falšovanie dejín SNP*. NVK International, Bratislava 1994, s. 88-89.

4) Jablonický, J.: *V sieti normalizácie*, c.d., s. 1-3, 6.

5) Jablonický, J.: Tamže, s. 5-18.

6) Jablonický, J.: *O piatom desaťročí*. Samizdat, Bratislava 9. december 1982, s. 1.

7) Jablonický, J.: *V sieti normalizácie*, c.d., s. 1-10.

8) Rozsudok v mene Slovenskej republiky, s. 2. In: Osobný archív Jozefa Jablonického (ďalej OAJJ).

9) Jablonický, J.: *V sieti normalizácie*, c.d., s. 1-10.

10) ÚML ÚV KSS. Posudok komisie. Stanovisko ku knihe J. Jablonického *Z ilegality do povstania*, s. 1, 2, 5, 6, a 11. In: OAJJ.

11) Jablonický, J.: *V sieti normalizácie*, c.d., s. 7.

12) Jablonický, J.: *V sieti normalizácie*, c.d., s. 10.

13) Jablonický, J.: Tamže, s. 4-6.

14) Jablonický, J.: *Glosy o historiografii SNP*, c.d., s. 89.

15) Jablonický, J.: *V sieti normalizácie*, c.d., s. 4-6.

16) Jablonický, J.: *O piatom desaťročí*, c.d., s. 1.

17) Jablonický, J.: *V sieti normalizácie*, c.d., s. 24.

18) Jablonický, J.: *O piatom desaťročí*, c.d., s. 2.

19) Bližšie pozri Jablonický, J.: *Glosy o historiografii SNP*, c.d., s. 9.

20) List I. Petroviča J. Jablonickému z 23.9.1994. In: OAJJ.

21) Rozsudok v mene Slovenskej republiky, s. 8-9. In: OAJJ.

22) Uvádžam na základe osobného rozhovoru s J. Jablonickým z 20.1.2000.

23) List J. Pivovarčího J. Jablonickému z 15.5.1994.

24) Zápis súdu. In: OAJJ.

25) Jablonický, J.: *S amicenkom pred súdom*, 16. apríla 1997, Bratislava. In: OAJJ.

26) Rozsudok v mene Slovenskej republiky, s. 10. In: OAJJ.

27) Jablonický, J.: *Dohra pred súdom - Glosy o historiografii SNP*. Bratislava 6. december 1999. In: OAJJ.

